

PIENIIN JA KESKISUURIIN YRITYKSIIN KOHDISTUVAT HUIJAJUKSET

HELENA TUORILA

Julkaisija

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Puhelinvaihe: 029 505 3000

Sähköposti: kirjaamo@kkv.fi

Muut julkaisut: kkv.fi/julkaisut

ISSN-L 2323-6922

ISSN 2323-6930 (pdf)

ISBN 978-952-6684-36-9 (pdf)

HELENA TUORILA

PIENIIN JA KESKISUURIIN YRITYKSIIN KOHDISTUVAT HUIJAUKSET

KILPAILU- JA KULUTTAJAVIRASTON SELVITYKSIÄ 2/2017

ESIPUHE

Pk-yritykset ovat keskeisiä talouskasvun ylläpitäjiä, minkä vuoksi niiden oikeuksista ja toimintaedellytyksistä tulee huolehtia. Yrityksiin kohdistuvat huijaukset hankaloittavat eri tavoin elinkeinotoimintaa. Huijaukset aiheuttavat niiden kohteeksi joutuneelle pk-yritykselle monenlaisia seurauksia. Huijausten seuraukset ulottuvat lisääntyneenä epäluottamuksena niihin yrityksiin, jotka eivät ole joutuneet huijauksen kohteeksi. Myöskään kuluttajat eivät vältty huijausten taloudellisilta seurauksilta, sillä yritykset siirtävät palveluiden ja tuotteiden hinnoissa huijauksista aiheutuvat kustannukset kuluttajille. Viranomaisten toiminnassa huijausten selvittämiseen kuluvat resurssit ovat pois muusta yritysten ja kuluttajien palvelutoiminnasta. Huijausten kielteiset seuraukset vaikuttavat niin ikään terveeseen ja toimivaan kilpailuun. Huijausten vaikutusten ollessa merkittävämmät pienille yrityksille, voidaan pohtia onko pelikenttä enää tasainen.

Selvitys on jatkoa helmikuussa 2016 valmistuneelle kuluttajahuijausten tarkasteluun keskittyneelle selvitykselle (KKV:n selvityksiä 1/2016). Selvityksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä, minkälaisessa asemassa huijausten kohteeksi joutuneet pk-yritykset ovat ja miten niiden toimintamahdollisuuksia voidaan parantaa. Tavoitteena on herättää keskustelua siitä, miten pk-yrityksiin kohdistuvia huijauksia voitaisiin torjua ja näin vähentää koko yhteiskuntaan ja kaikkiin kansalaisiin ulottuvia kielteisiä vaikutuksia.

Selvitysraportin on kirjoittanut erikoistutkija Helena Tuorila. Hankkeen ohjausryhmään ovat kuuluneet kilpailuasiainneuvokset Kalle Määttä ja Tom Björkroth. Viestintäjohtaja Laura Salmi on vastannut aineiston keräämiseen liittyvästä tiedottamisesta. KKV kiittää tekijöitä sekä kaikkia muita tahoja, jotka ovat omalla panoksellaan avustaneet selvityksen tekemisessä.

Helsingissä maaliskuussa 2017

Juhani Jokinen
pääjohtaja

SISÄLLYS

Esipuhe.....	5
Tiivistelmä.....	9
Johdanto.....	11
Pk-yrityksiin kohdistuvat huijaukset.....	14
Huijauksista pk-yrityksille aiheutuneet seuraukset.....	21
Huijauksista aiheutuneista seurauksista selviytyminen.....	25
Huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten saama apu.....	28
Huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten tarvitsema apu.....	31
Huijausten vaikutus yritysten väliseen kilpailuun.....	38
Toimenpiteet huijausten kohteeksi joutuneiden pk-yritysten aseman parantamiseksi.....	41
Loppusanat.....	47
Lähteet.....	48
Liitteet.....	50

TIIVISTELMÄ

Pk-yrityksiin kohdistuvat huijaukset hankaloittavat elinkeinotoimintaa. Vaikka harhaanjohtava markkinointi ja valelaskut ovat yleisimpiä huijaustyyppejä, yritystoiminnan eri osa-alueet ovat alttiina huijauksille.

Huijaukset aiheuttavat pk-yrityksille monenlaisia seurauksia välittömien taloudellisten menetysten lisäksi. Välillisiä taloudellisia seurauksia aiheutuu huijausten selvittämisestä, kuten laskujen reklamoinnista ja oikeusavusta sekä huijauksen selvittämiseen kuluvastä työstä ja ajasta. Huijaukset vaikuttavat myös yrittäjän ja työntekijöiden hyvinvointiin. Huijauksesta aiheutuviin seurauksiin voidaan sisällyttää huijausten välttämistä aiheuttavat kustannukset ja työ.

Huijauksista aiheutuvat välittömät ja välilliset seuraukset ovat kytköksissä toisiinsa ja ne kumuloituvat siten, että huijauksesta kokonaisuudessaan aiheutuvat taloudelliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset kustannukset voivat olla moninkertaiset. Pk-yrityksiin kohdistuvien huijausten seuraukset ulottuvat luottamuksen menettämisenä niihin yrityksiin, jotka eivät ole joutuneet huijauksen kohteeksi. Vaikka huijauksen kohteena on elinkeinotoiminta, kuluttajat eivät vältty huijausten kustannuksilta, koska yritykset siirtävät palveluiden ja tuotteiden hinnoissa nämä kustannukset kuluttajille. Viranomaisten toiminnassa huijausten selvittämiseen kuluvat resurssit ovat pois muusta yritysten ja kuluttajien palvelutoiminnasta.

Huijauksesta eroon pääseminen saattaa olla useita vaiheita sisältävä ja aikaa vievä prosessi. Helpoin ja nopein tapa päästä huijauksesta eroon on monesti perusteettoman laskun maksaminen. Tällainen toiminta kuitenkin kannustaa huijareita toimintansa jatkamiseen. Huijauksen aiheuttamista taloudellisista seurauksista selviytyminen sekä henkinen toipuminen ovat yksilöllisiä prosesseja, jotka kuvaavat yrityksen voimavaroja selviytyä yritystoiminnassa esiintyvistä kielteisistä ilmiöistä.

Huijauksen kohteeksi joutuneet pk-yritykset saavat internetistä elinkeinoelämän etujärjestöjen, viranomaisten ja median tarjoamaa tietoa huijauksista. Yleisen tiedon lisäksi Suomen Yrittäjät sekä toimialajärjestöt tarjoavat voimavarojensa mukaan jäsenilleen oikeudellista neuvontaa. Rikosilmoituksen tekemisen rinnalla poliisilla sekä muilla viranomaisilla on tärkeä neuvova rooli huijaustapauksissa. Yritystoiminnan sidosryhmiltä saatu apu on keskeisessä asemassa erityisesti huijauksesta aiheutuneiden seurausten korjaamisessa. Vertaistuki kykenee vastaamaan sellaiseen avun ja tuen tarpeeseen, mikä saattaa jäädä virallisemmilta tukimuodoilta huomioimatta.

Nykyisten tukimuotojen kehittämisen lisäksi pk-yritykset ehdottavat huijauksiin syyllistyneiden yritysten nimien julkaisemista ”mustalla listalla”. Huijareiden toiminnan kriminalisoimiseksi ehdotetaan selkeää lainsäädäntöä ja mahdollisuutta ryhmäkanteen hyödyntämiseen laajoissa huijaustapauksissa. Pk-yritykset ehdottavat huijauksen selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten korvaamista samoin kuin yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeutta. Yritykset ehdottavat myös huijauksen selvittämisessä keskitetysti tukevaa palvelua.

Huijauksista aiheutuneet seuraukset ja niistä selviytyminen vaikuttavat yritysten väliseen terveeseen ja toimivaan kilpailuun. Huijaukset vahingoittavat kaksinkertaisesti yrityksiä ja elinkeinoelämää. Huijarit eivät vahingoita ainoastaan ensisijaisia kohteitaan, vaan heikentävät luottamusta myös muihin rehellisesti toimiviin yrityksiin. Rehellisesti toimivien yritysten elinkeinotoiminta kärsii, kun yritykset menettävät asiakkaita ja tuloja jää saamatta.

Huijausten taloudelliset seuraukset vaikuttavat hintakilpailukykyyn. Pk-yritysten kilpailuasema heikkenee, sillä niiden edellytykset siirtää huijausten aiheuttamat kustannukset palveluidensa ja tuotteidensa hintoihin ovat suuria yrityksiä heikommat. Huijauksen selvittämiseen kuluva aika on pois liiketoiminnasta kasvattaen huijausten taloudellisia menetyksiä. Yritysten välisen kilpailun näkökulmasta korostuu liiketoimintaosaaminen, sillä yritys, joka kykenee tunnistamaan huijaukset ja välttämään ne, välttyy huijausten välittömiltä seurauksilta.

Huijausten torjuntaan tarvitaan samanlaista innovatiivisuutta ja määrätietoisuutta, jollaista huijarit hyödyntävät huijausten keksimisessä ja toteutuksessa. Pk-yritykset sekä elinkeinoelämä ja viranomaiset kykenevät parantamaan huijausten kohteeksi joutuneiden yritysten asemaa monin toimenpitein. Lainsäädännöllä ja yhteiskuntapolitiikalla on niin ikään tärkeä tehtävä huijausten torjunnassa.

Nopea tiedottaminen ajankohtaisista huijauksista ja huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoiminen ovat keinoja, joilla pk-yritykset sekä elinkeinoelämä ja viranomaiset kykenevät välittömästi torjumaan huijauksia. Vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvilla käytännön toimintamalleilla kyetään suojelemaan yritysten identiteettiä.

Huomattava osa huijauksista perustuu pk-yrittäjien puutteelliseen liiketoimintaosaamiseen. Erityisesti sopimuksen muodostumiseen sekä saatavien perintään ja maksuhäiriöiden rekisteröimiseen liittyvässä tietämyksessä on parannettavaa. Myös pk-yritysten riskitietoisuutta parantamalla edistetään huijausten vastaisia toimenpiteitä.

Huijausten torjunnan käytännön toimien perustana on asenteiden muuttuminen ja huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistäminen pk-yritysten ja muiden toimijoiden keskuudessa. Asenneongelman ydin on siinä, että taloudellisesti vähämerkityksiset huijaukset kärsitään monesti oppirahoina, vaikka huijaamista ei pidetä hyväksyttävänä toimintana. Huijausten tekeminen perustuu osittain juuri siihen, ettei pienistä summista ryhdytä riitelemään, jolloin edellytykset toiminnan jatkumiselle ovat olemassa. Huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistämiseksi on toisaalta tärkeää päästä eroon huijauksiin sisältyvästä häpeästä, sillä huijarit pyrkivät sen turvin pääsemään tavoitteisiinsa. Yhtäältä tarvitaan huijaamisen epäeettisyyttä ja lainvastaisuutta korostavaa asennekasvatusta. Huijausten sisällyttämisellä yhteiskunnallisiin periaateohjelmiin edistetään huijausten vastaista toimintakulttuuria.

Lainsäädännön sisältämiä mahdollisuuksia huijausten torjuntaan tulee hyödyntää nykyistä tehokkaammin. Huijauksia torjuvan oikeuskäytännön ja itsesääntelyn kehittäminen on avainasemassa hyväksytyjen toimintalinjauksien muodostamisessa. Myös lainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja toteutus on tärkeässä asemassa huijausten torjunnassa. Huijausten kansainväliset toteutustavat asettavat kuitenkin haasteita kansalliselle lainsäädännölle huijausten torjunnassa.

Huijausten vastaisen toiminnan vaikuttavuutta voitaisiin tehostaa sillä, että elinkeinoelämän edustajilla ja viranomaisilla olisi koordinoitu poikkihallinnollinen toimintamalli huijausten torjuntaan.

JOHDANTO

Selvityksen tausta

Juha Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa nostetaan esiin työllisyyteen ja kilpailukykyyn sisältyvänä hallituskauden kärkihankkeena kilpailukykyyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla (Valtioneuvoston kanslia 2015). Hallitusohjelman tavoitteet kohdistuvat pk-yrityksiin, jotka muodostavat suurimman osan Suomen yrityskannasta. Tilastokeskuksen vuoden 2015 tietojen perusteella pk-yrityksiin kuului 99,9 prosenttia kaikista Suomessa toimivista yrityksistä. Pk-yrityksissä työskenteli 66,9 prosenttia kaikista yrityksissä työskentelevistä henkilöistä. Pk-yritysten liikevaihto oli 58,3 prosenttia kaikkien yritysten liikevaihdosta. Pk-sektorin osuus BKT:sta on yli 40 prosenttia. (Tilastokeskus 2016b.)

Pk-yrityksiin kohdistuvat huijaukset hankaloittavat elinkeinotoimintaa ja horjuttavat markkinoilla yritysten välisiä tasapuolisia kilpailuololoja. Tehokkain keino tämän häiriön pienentämiseksi on vähentää huijauksia, mutta ongelma piilee tällä hetkellä huijausten lukumäärän voimakkaassa kasvussa. Taloudellinen laskusuhdanne lisää yrityksiin suuntautuvaa rikollisuutta, kuten huijauslaskutuksia ja petoksia (Keskusrikospoliisi 2013). Suomen Yrittäjien Yksinyrittäjäkyselyn (2016) mukaan häiritsevä tai harhaanjohtava markkinointi on hyvin yleistä. Noin kaksi kolmesta yrittäjästä kertoo joutuneensa vuoden 2016 aikana vähintään kerran häiritsevän tai harhaanjohtavan markkinoinnin kohteeksi. Tietotekniikan ja tietoverkkojen käytön laajenemisen myötä niiden käyttö rikollisen toiminnan välineenä on voimakkaasti lisääntynyt ja suuntaus jatkuu palvelujen siirtyessä yhä enenevässä määrin internetiin ja mobiiliverkkoihin (Helsingin seudun kauppakamari 2016, Yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä 2014). Tilastokeskuksen (2016a) tietojen mukaan maksuvälinepetoksia tuli vuoden 2016 tammi-syyskuussa ilmi 13 300. Tämä on 6 100 tapausta (84,8 prosenttia) enemmän kuin edellisvuonna vastaavana aikana.

Selvityksen tavoite

Pk-yrityksiin kohdistuvat huijaukset herättävät tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa keskustelua, mutta tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena ne eivät erityisesti ole olleet. Huijauksia ei ole huomioitu esimerkiksi Keskuskauppakamarin ja Helsingin seudun kauppakamarin Yritysten rikosturvallisuus 2012 ja 2008 -selvityksissä, jotka ovat valtakunnallisia ja kaikki toimialat ja yrityskokoluokat kattavia yritysten turvallisuustilannetta kartoittavia selvityksiä.

Yritysturvallisuuden kansallisen yhteistyöryhmän kaksi kertaa vuodessa julkaiseman yrityksiin kohdistuvan ja yrityksiä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuviissa huijauksiin on kiinnitetty jonkin verran huomiota. Vuoden 2013 yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuva käsittelee petosrikollisuutta mukaan lukien vilpillinen ja harhaanjohtava markkinointi (Keskusrikospoliisi 2013). Petokset tulevat esiin myös vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksissa (Salmi 2011b).

Huijausten aikaisempi tarkastelu perustuu lainsäädännölliseen näkökulmaan. Tässä selvityksessä huijauksia lähestytään pk-yritysten kokemusten kautta. Selvityksen tarkoituksena on analysoida pääasiassa laadullisen aineiston perusteella huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten toimintamahdollisuuksia elinkeinotoiminnan ja kilpailun näkökulmasta. Selvityksessä kuvataan yrittämisen arkipäivää huijauksen kohteeksi joutuneen yrityksen näkökulmasta.

Keskeiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkäläisten huijausten kohteeksi pk-yritykset ovat joutuneet?
2. Minkälaisia seurauksia huijauksista on pk-yrityksille aiheutunut?
3. Miten pk-yritykset ovat selviytyneet huijauksista aiheutuneista seurauksista?
4. Minkälaista apua pk-yritykset ovat saaneet tai olisivat tarvinneet huijauksen kohteeksi jouduttuaan?
5. Minkälaisia vaikutuksia huijauksista aiheutuneilla seurauksilla on yritysten väliseen kilpailuun?

Pk-yrityksen määritelmä:

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan pienet ja keskisuuret yritykset (pk-yritykset) määritellään yrityksiksi, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa ja jotka ovat riippumattomia. Riippumattomia yrityksiä ovat ne yritykset, joiden pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän ei ole yhden sellaisen yrityksen omistuksessa tai sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin ei voida soveltaa tilanteen mukaan joko pk-yrityksen tai pienen yrityksen määritelmää.

Pk-yritykset voidaan edelleen jakaa pieniin, keskisuuriin ja mikroyrityksiin. Mikroyritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 10 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa. Pieni yritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa. Keskisuuri yritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa. (Ks. myös Euroopan komissio 2015.)

Selvityksen toteutus

Kirjallisuus, tilastot ja asiantuntijahaastattelut muodostivat lähtökohdan selvityksen toteutukselle. Pk-yrityksiin kohdistuvista huijauksista ja niiden vaikutuksista muodostuvaa kokonaiskuvaa täydennettiin empiirisellä kyselyllä, sillä suuri osa huijauksista jää piilorikollisuudeksi viranomaistilastojen ulkopuolelle. KKV:n verkkosivuilla julkaistiin 2.11.2016 tiedote ”KKV selvittää pk-yrityksiin kohdistuvien huijausten vaikutuksia” (Liite 1) ja tiedotteen yhteydessä avattiin kysely. KKV tiedotti selvityksen käynnistymisestä ja kyselystä medialle ja toimialajärjestöille verkkosivuilla ja Twitterissä. Suomen Yrittäjät tiedottivat selvityksestä ja kyselystä Facebookissa ja Twitterissä. Tiedotteesta kirjoitettiin uutinen Suomen Yrittäjien [verkkosivuille](#).

Kyselyssä esitettiin seitsemän seuraavaa avointa kysymystä, joiden pohjalta vastaajat saivat kertoa kokemuksestaan ja näkemyksistään:

1. Minkälaisen huijauksen kohteeksi yrityksenne on joutunut?
2. Minkälaisia seurauksia huijauksesta on yrityksellenne/työntekijöillenne aiheutunut?
3. Miten yrityksenne/työntekijänne ovat selviytyneet huijauksesta aiheutuneista seurauksista?
4. Minkälaista apua yrityksenne/työntekijänne ovat saaneet huijauksen kohteeksi jouduttuanne?
5. Minkälaista apua yrityksenne/työntekijänne olisivat tarvinneet huijauksen kohteeksi jouduttuanne?
6. Minkälaisia vaikutuksia huijauksista aiheutuvilla seurauksilla on näkemyksenne mukaan yritysten väliseen kilpailuun?
7. Muita seikkoja, joita haluaisitte vielä mainita?

Kyselyssä ei esitetty minkäänlaista huijauksen määritelmää, vaan vastausten annettiin määrittää, minkälaisia tekoja yritykset pitävät huijauksina. Kyselyyn tuli 96 vastausta. Vastaukset antavat varsin yksityiskohtaisen kuvan niistä tavoista, joilla yritykset kokevat tulleen huijatuksi ja siitä, miten ne kokonaisuudessaan vaikuttavat yrityksen tai yrittäjän toimintaan. Tulosten raportoinnissa kyselyvastauksista poimituilla sitaateilla annetaan ääni huijauksen kohteeksi joutuneille pk-yrityksille. Esitettäviä sitaatteja on muokattu kielellisesti asiasisältöön vaikuttamattoman toiston poistamiseksi ja sitaateista on poistettu yritysten nimiä koskevat tiedot.

Kyselyyn vastaajista 43 prosenttia on mikroyrityksiä (2–9 henkeä), 40 prosenttia yksinyrittäjiä, 15 prosenttia pieniä yrityksiä (10–49 henkeä) ja kaksi prosenttia keskisuuria yrityksiä (50–249 henkeä). Yksinyrittäjien suurta osuutta vastaajissa selittää se, että yksinyrittäjien merkitys kansantaloudessa on kasvanut voimakkaasti. Suomessa on yli 280 000 yritystä, joista lähes 180 000 on yhden hengen yrityksiä. Koko maan yrittäjäkunnasta 65 prosenttia on yksinyrittäjiä.

Kyselyyn vastaajien toimialoissa korostuvat palvelut, joita edustaa 44 prosenttia vastaajista. Tuotantoa ja logistiikkaa edustaa 21 prosenttia, vähittäis- ja tukkukauppaa 16 prosenttia, rakentamista ja kiinteistöalaa kymmenen prosenttia, terveys- ja sosiaalia alaa kuusi prosenttia ja majoitus- ja ravitsemusalaa kolme prosenttia vastaajista.

Pk-yrityksille suunnatun kyselyn lisäksi toimialajärjestöiltä tiedusteltiin, minkälaista apua ja tukea ne tarjoavat huijauksen kohteeksi joutuneelle pk-yritykselle ja mitkä olisivat keskeisiä toimenpiteitä pk-yrityksiin kohdistuvien huijauksen torjumiseksi. Suomen Yrittäjiin kuuluvilla 63 [toimialajärjestöllä](#) on merkittävä asema pk-yritysten tukemisessa, sillä kaikki yritykset eivät kuulu Suomen Yrittäjiin.

Raportin rakenne

Selvityksen tulokset esitetään mahdollisesta sisällöllisestä toistosta huolimatta omina temaattisina kokonaisuuksina. Toimialajärjestöiltä saadut tiedot esitetään pk-yrityksille suunnatun kyselyn tulosten yhteydessä. Lähtökohdan muodostaa luku, jossa tarkastellaan pk-yrityksiin kohdistuvia huijauksia. Tämän jälkeen tarkastellaan huijauksista yrityksille aiheutuvia seurauksia ja niistä selviytymistä. Selviytymiseen liittyy kiinteästi pk-yritysten saama apu ja tuki, kuten myös yrityksille tarjottavan tuen kehittäminen, mitä näkemykset tarvittavasta avusta ilmentävät. Huijaukset seurauksineen ja ennen kaikkea niistä selviytyminen vaikuttavat yritysten väliseen kilpailuun ja toimintakykyyn yleensä. Ennen loppusanoja esitetään toimenpiteet huijauksen kohteeksi joutuneiden yritysten aseman parantamiseksi.

Eri maiden yrityskulttuurit ja huijauksiin suhtautuminen poikkeavat toisistaan. Vaikka muualla sovellettavia toimintatapoja ei ehkä sellaisenaan voida hyödyntää suomalaisessa toimintaympäristössä, tekstissä esitetään ruotsalaisia ja englantilaisia esimerkkejä huijauksen vastaisesta toiminnasta uudensuomalaisiin toimintamalleihin johtavien ajatusten innoittamiseksi.

PK-YRITYKSIIN KOHDISTUVAT HUIJAUKSET

Kokonaiskuvan muodostaminen pk-yrityksiin kohdistuvista huijauksista on virallisten tilastojen pohjalta vaikeaa, koska ainoastaan pieni osa huijauksista tulee poliisin tietoon. Tilastoitumiseen vaikuttavat huijausten määrästä riippumattomat tekijät, kuten se, että huijauksen kohteeksi joutuneet yrittäjät jättävät rikosilmoituksen tekemättä monesta syystä (ks. Salmi 2011a). Helsingin seudun kauppakamarin tutkimuksen (2010) mukaan tyypillisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen ovat euromääräisen intressin vähäisyys ja käsitys pitävän näytön esittämisen vaikeudesta. Seuraavaksi yleisimmät syyt ovat huoli työläästä oikeusprosessista, näkemys poliisitutkiminnan hitaudesta ja tuomioistuinkäsittelyn hitaudesta sekä aikaisemmat huonot kokemukset rikos- tai oikeusprosessista. Myös huoli tutkivan viranomaisen osaamisesta on syy sille, ettei huijauksesta ilmoiteta poliisille. Huijaukset saattavat jäädä yrityksiltä kokonaan havaitsematta, jolloin niitä ei luonnollisestikaan kyetä ilmoittamaan viranomaisille (Salmi 2011a). Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilastointijärjestelmä ei myöskään kykene riittävän yksinkertaisesti ja luotettavasti erittelemään yrityksiin ja oikeushenkilöihin kohdistuvaa rikollisuutta. Yrityksiin kohdistuvasta petosrikollisuudesta on saatavissa vain vähän eriteltyä tilannetietoa. (Keskusrikospoliisi 2013.)

Huijauksista muodostuvaan kokonaiskuvaan vaikuttaa se, ettei huijauksille ole yhtä hyväksyttyä määritelmää, eikä legaalimääritelmää. Huijaus on yleiskieleen kuuluva käsite, jota ei suomalaisesta lainsäädännöstä löydy. Huijaukselle ei ole yhtä ainoaa määritelmää myöskään Euroopan unionissa, vaan määritelmät vaihtelevat jäsenmaissa. Yleisesti ottaen huijaus voidaan määritellä tarkoitukselliseksi ja epärehelliseksi teoksi, jonka tarkoituksena on saada taloudellista hyötyä toisen osapuolen kustannuksella.

Huijaukset voidaan luokitella toteutustapansa perusteella monin tavoin. Tässä selvityksessä huijaukset jaetaan kuuteen ryhmään: 1) hakemistopalvelut ja nettisivuhuijaukset 2) valelaskut ja laskuväärennökset 3) veronpalautushuijaukset 4) identiteettivarkaudet ja toimitusjohtajahuijaukset 5) etumaksupetokset ja myyjään kohdistuvat tilauspetokset 6) huijaussähköpostit (kuva 1).

Huijauksia luokiteltaessa tulee muistaa, että kullakin huijaustyypillä voi olla vaihtelevia käytännön toteutustapoja. Samaan aikaan eri huijaustyypit kytkeytyvät toisiinsa muun muassa siten, että identiteettivarkaus yhdistyy veronpalautushuijauksiin ja myyjään kohdistuviin tilauspetoksiin. Tai toimitusjohtajahuijauksilla on yhtymäkohta valelaskuihin.

Selvityksessä ei tarkastella erilaisten huijaustyypien määrällistä ulottuvuutta, vaan kuvataan pk-yrityksiin kohdistuvien huijausten monipuolisuutta. Laadullisen kyselyaineiston tuottama tilannekuva kuitenkin osoittaa, että hakemistopalvelut ja valelaskut ovat yleisimmät huijaustyypit siitä huolimatta, että kaikki yritystoiminnan osa-alueet ovat alttiina huijauksille.

Kuva 1. Pk-yrityksiin kohdistuvat huijaukset.

Hakemistopalvelut

”Kun ostimme toimivan yrityksen, alkoi valtava puhelinsoittorumba kaikenmaailman huijariyrittäjiltä. Eräs tapaus oli sellainen, jossa puhelinmyyjä soitti ja ilmoitti päivittävänsä tietojamme järjestelmäänsä. Annoin sinisilmäisyyttäni uudet tietomme, jonka seurauksena pärähti lasku postiluukusta. Kun yritin selvittää, mistä hyvästä laskuttivat, sieltä väitettiin, että olin tilannut palvelun. Olin asiasta toista mieltä, en ollut tilannut mitään, vastasin vain tietojemme päivitystä koskevaan kyselyyn. Sitten he yhtäkkiä ”katosivat”, eli eivät vastanneet puheluihin, soittopyyntöihin, s-posteihin, ei mihinkään, mutta karhulaskuja tuli tasaiseen tahtiin tästä tekemästäni ”tilauksesta.”

”Yksi puhelinluettelomyyjä onnistui huijauksessaan aikana, kun toimitusjohtajamme oli matkoilla. Puhelimeen vastannut työntekijä ei kokemattomuuttaan huomannut ansaa. Kun asiasta tuli lasku, se skannattiin muiden ostolaskujen joukkoon ja meni vahingossa maksuun. Puolen vuoden kuluttua tuli uusi lasku ja kun soitimme yritykseen, he vaativat laskua maksuun, koska tilausta ei oltu peruttu kuukautta ennen kauden päättymistä.”

”Yritysluettelohuijarit ovat aloittavan yrittäjän pahin ongelma. Heti yrityksen perustamisen jälkeen alkoi usean huijarifirman puhelinsoitot. Soittaja antoi ymmärtää, että kyseessä olisi ”virallinen yritysrekisteri” ja tietojen tarkistamisen jälkeen ilmoitettiin hinta. Hinta olisi maksettava, koska ”kyllähän nyt jokainen vakavasti otettava yritys pitää tietonsa näkyvissä yritysrekisterissä. Annettiin ymmärtää, että puhelu tulee viranomaistaholta, mutta yritysrekisteri olikin virolaisten pyörittämä nettisivusto, jonne firmojen tiedot kirjattiin ja lähetettiin satojen eurojen lasku tästä. Sinisilmäistä uutta yrittäjää huijattiin ja sitovia sopimuksia tehtiin, koska peruutus-oikeutta puhelimessa sovituille sopimuksille ei pienyrittäjällä ole.”

Yritystietopalveluja ja -rekistereitä kauppaavien yritysten harhaanjohtava markkinointi on yleisimpiä suomalaisiin pk-yrityksiin kohdistuvia ongelmia. Varsinkin vasta perustetuille yrityksille yritetään usein myydä puhelimitse lisänäkyvyyttä yritysrekistereistä. Lisänäkyvyyden hinta voi olla useita satoja euroja vuodessa. Tyypillisessä tapauksessa yrittäjä saa puhelun, jossa soittaja haluaa tarkistaa yrityksen tiedot. Samalla soittaja voi pyrkiä myymään yrittäjälle lisänäkyvyyttä yritysrekisteristä. Vaikka yrittäjä ei palvelua tilaisikaan, hän saa laskun palvelusta. Myyntitaktiikka voi perustua myös siihen, että yrittäjän annetaan ymmärtää palvelun olevan joko lakisääteinen tai että mainittu palvelu on jo ollut yrityksellä käytössä ja kyseessä olisi tietojen päivitys. Suuri osa hakemistopalveluyritysten myymistä rekistereistä ja hakemistoista on kuluttajille tuntemattomia, eikä niistä ole yrityksille mitään hyötyä. Hakemistopalveluyritysten toiminta perustuu tässä yhteydessä harhaanjohtamiseen ja huijausten rahastuskeinona on perusteettomien laskujen lähettäminen palveluista, joita ei ole tilattu.

Puhelinmarkkinoinnissa syntyvät sopimukset voidaan todentaa tallenteista, mutta puhelutallenteen tai kirjalliseen muotoon puretun tallenteen saaminen saattaa osoittautua vaikeaksi ja kalliiksi. Yhteyden saaminen hakemistopalveluyritykseen voi olla vaikeaa esimerkiksi siksi, että yrityksen puhelinnumerosta vastaa vain automaatti. Hakemistopalveluiden tarjoajat eivät ole halukkaita luovuttamaan puhelutallenteita tai siitä laskutetaan erikseen. Hakemistopalveluja koskevat sopimukset ovat usein toistaiseksi voimassa olevia ja sopimusten irtisanominen on tehty vaikeaksi.

Nettisivuhuijaukset

”Myytiin ilmaista nettisivujen tekemistä opiskelijatyönä ja kun pyysin soittamaan seuraavana päivänä tai lähettämään sähköpostia, ei käynyt soittajalle. Kerrottiin väärää tietoa nettisivujen maksuista. Seuraavaksi tuli postissa koko vuoden lasku sivujen ylläpidosta, joita en ollut ottanut.”

”Myytiin internetsivut ”ilmaiseksi”, tullut vuoden lopussa 600 euron maksu. Kiristetty/väitetty, että on äänite, jossa kauppa sovittu ja todistettavissa. Pyydetty äänitettä kuultavaksi ja yrityksestä ei kuulu mitään. Samalla yrityksellä tämä myyntitoimisto ja perintätoimisto. Löytyi kauppalehden sivuilta asiaa tästä.”

Yrityksen markkinoinnissa internetsivuilla on tänä päivänä tärkeä asema. Asiakkaat ja muut yritystoiminnan sidosryhmät etsivät tietoja yrityksistä niiden internetsivuilta. Hakemistopalveluiden rinnalla huijarit ovat löytäneet uuden toimintakentän nettisivuhuijauksista, joiden toimintamalli muistuttaa osittain hakemistopalveluissa hyödynnettyä logiikkaa. Yritykselle tarjotaan nettisivujen tekemistä ilmaiseksi. Ilmaisuutta perustellaan tyypillisesti sillä, että sivut tehdään opiskelijatyönä. Todellisista perittävistä maksuista ei puhuta mitään tai ne mainitaan epäselvästi. Jonkin ajan kuluttua asiakkaalle lähetetään lasku sivujen tekemisestä, vaikka tämä ei olisikaan tilannut mitään.

Valelaskut

”Valelaskuja tulee silloin tällöin – ne on tosin todella helppo tunnistaa.”

”Huijaus laskuja tulee etenkin kesälomien aikana. Tänä kesänä suurin summa oli Espanjasta ja summa 1 250 euroa, ei maksettu.”

Valelasku voi näyttää oikealta laskulta, mutta palvelun sisältö ja vastine maksulle on epäselvästi esitetty ja maksuaika on lyhyt eli eräpäivä on pian laskun saapumisen jälkeen. Näiden lisäksi yhteystiedot ovat puutteelliset tai niiden kautta ei saa yhteyttä yritykseen. Valelaskun lähettäneen yrityksen nimi viittaa hyvämaineiseen yritykseen tai tunnettuun brändiin, mutta poikkeaa siitä muutamalla kirjaimella tai merkillä. Valelaskun lähettäjällä voi olla näyttävät nettisivut, joihin on liitetty hyvämaineisten yritysten verkkosivujen linkkejä. Aivan kuin kyseiset yritykset olisivat yhteistyössä laskuja lähettävän yrityksen kanssa. Tyypillistä on myös se, että yritys on vasta aloittanut toimintansa ja sen vastuuhenkilöillä on ollut häiriöitä aikaisemmassa yritystoiminnassa.

Huijarit lähettävät valelaskuja massapostituksina siinä toivossa, että niitä maksetaan epähuomiossa. Valelaskuja lähetetään ilman, että yritykseen on oltu missään yhteydessä ennen laskun lähettämistä. Yritysten näkökulmasta valelaskujen lähettämisen on todettu aktivoituvan, kun pk-yrityksissä työskentelevät kesälomien aikaiset harjoittelijat, jotka eivät osaa kyseenalaistaa laskujen oikeellisuutta.

Laskuväärennökset

”Varastettu lasku muutettu huijauslaskuksi eli väärä tilinumero, jolle lasku maksettiin.”

”Kaksi asiakkaalle samana päivänä lähetettyä laskua (postitse) väärennetty ja muutettu tilinumero. Toinen asiakkaista oli ehtinyt maksaa laskun ko. tilille.”

Laskuväärennöksissä on kyse siitä, että alkuperäiset laskut on varastettu postin kirjelaatikosta. Huijari on vaihtanut laskuihin oman tilinumeronsa oikean laskuttajan tilinumeron tilalle ja lähettänyt aidon näköiset väärennetyt laskut niiden saajille. Laskujen saajat ovat maksaneet laskut tai heidän odotetaan maksavan laskut luullen niitä aidoiksi laskuiksi. Alkuperäiselle ja oikealle laskuttajalle laskujen väärentäminen paljastuu siinä vaiheessa, kun tämä alkaa ihmetellä, miksi asiakkaat eivät ole maksaneet laskuja.

Veronpalautushuijaukset

”Vero.fi-osoitteesta tuli ilmoitus minulle kuuluvasta veronpalautuksesta. Siinä pyydetään avaamaan linkki minne palautustiedot voi laittaa. Kieliasu pisti epäilemään. Deletoin heti.”

”Verottajalle ilmoitettu tilin vaihtumisesta ja seuraavaksi haettiin takaisin alvia.”

Veronpalautushuijauksissa yritetään huijata yritysten arvonlisävero- ja muita veronpalautuksia. Rikolliset hankkivat yrityksen tiedot julkisista lähteistä, kuten kaupparekisterieristä tai yrityksen internetsivuilta, ja ilmoittavat yrityksen muuttuneista tilitiedoista Verohallinnolle. Tämän jälkeen rikolliset lähettävät alv-palautushakemuksen, jolla yritetään saada verottaja maksamaan veronpalautus väärennetyille tilille. Yrityksen tietojen kaappaamisen sijaan rikolliset ovat voineet myös väärentää yrityksen vastuuhenkilön nimen paperiseen muutoslomakkeeseen ja vaihtaa yrityksen veronpalautuksiin käyttämän tilin toiseen.

Identiteettivarkaudet

”11.5. klo 11 oli Nordean konttoriin menty surkeasti tekaistulla hallituksen pöytäkirjalla, jossa oli annettu tilin käyttöoikeus nostamaan 10 000 euroa, 3 x 10 000 euroa ja 1 x 15 000 euroa. Nostot oli tehty Helsingin seudulla kolmen seuraavan tunnin aikana. Firman puhelinliikenne oli ohjattu huijareille. Kokkolassa oli suoritettu puhelujen siirto.”

”Yrityksen puhelimeen tuli ilmoitus, jossa perintätoimistoksi ilmoittunut taho kertoi, että sähkölaskut ovat maksamatta ja jollen sinä päivänä maksa laskuja, sähkökatkaistaan. Samanlainen ilmoitus tuli puhelinlaskusta. Nordeasta selvisi, että kaikki on maksettu ja että kyseessä on huijaus. Soitin Helenille ja Elisalle, josta sanottiin, että kaikki on kunnossa. Perintäfirmasta sanottiin, että heillä ei ole minun nimelläni mitään maksamattomia laskuja. Sitten tuli ilmoitus, että olen tilannut tavaraa verkkokaupasta ja tilauksessa on käytetty minun puhelinnumeroani.”

Identiteettivarkauksissa rikollinen käyttää yrityksen identiteettiä omiin epärehellisiin tarkoituksiinsa. Rikoksen tunnusmerkistö täyttyy, jos identiteetin väärinkäytöstä aiheutuu jonkinlaista taloudellista tai vähäistä suurempaa haittaa. Identiteettivarkauksien tekemuotoja on monia. Rikolliset hankkivat yritysten ja niiden avainhenkilöiden tietoja niin virallisista rekistereistä kuin yritysten nettisivuilta ja internetin avoimista lähteistä. Rikolliset saattavat käyttää myös haittaohjelmia tarvittavien tietojen hankkimiseksi.

Toimitusjohtajahuijaukset

”Toimitusjohtaja-huijaus (”maksa tämä lasku heti t. toimitusjohtaja”)”

Toimitusjohtajahuijauksessa rikolliset lähestyvät yrityksen taloushallintoa tai muuta laskunmaksuoikeudet omaavaa henkilöä esimerkiksi lakimiehen identiteetillä. Lakimieheksi esittäytyvä rikollinen lähettää esimerkiksi taluspäällikölle sähköpostin, jossa on kiireellinen ja luottamuksellinen yrityskauppaan tai muuhun kiireelliseen hankintaan liittyvä lasku. Lakimies joko soittaa perään tai toteaa sähköpostissa, että toimitusjohtajanne on varmaan puhunut tästä asiasta. Juuri kun talousjohtaja tai yrityksen laskuja ja maksatuksia hoitava henkilö ihmettelee yhteydenottoa, hän saa toimitusjohtajalta sähköpostin. Toimitusjohtaja kysyy viestissään, onko lakimies soittanut ja pyytää kiireellisesti maksamaan laskun.

Tuoreissa Suomessa havaituissa tapauksissa on muun muassa hyödynnetty sähköpostiviestin yhteydessä verkkotunnusta, joka muistuttaa kohteena olevan organisaation verkkotunnusta. Esimerkiksi jos talousjohtajan oikea osoite on matti@yritys.fi, saattavat rikolliset lähettää huijausviestejä osoitteesta matti@yr1tys.fi. Nopealla tarkastelulla tällainen sähköpostiviesti voi näyttää tuleen oman organisaation sisältä.

Etumaksupetokset

”Puhelimessa tarjottiin tablettia, jonka ostaminen oli juuri sillä hetkellä ajankohtaista. Nettisivut olivat hyvän näköiset. Kysyin mielipidettä vielä atk-osaajalta, joka oli sitä mieltä, että sellaisen voi tilata. Maksu piti maksaa etukäteen, mutta tuotetta ei koskaan tullut.”

”Minua huijasi tamperelainen yritys nimeltä XXX. Samaan huijariporukkaan kuuluvat myös yritykset XXX ja XXX. He tarjosivat minulle xxx-nimistä palvelua, jonka olisi kuulunut sisältää Facebook, Google AdWords ja Affiliate -mainontaa. Maksoin heille mainonnasta, mutta mitään ei ikinä tapahtunut. Tein rikosilmoituksen ja taistelin huijareiden kanssa asiasta pitkään, mutta en ikinä saanut rahojani takaisin.”

”Virusskannaus olikin huijaus, vaikka oli naamioitu tunnettujen turvatuotteiden sekä poliisin logolla. Tietokone jumiutui, maksun suoritettua meni täysin jumiin.”

Etumaksupetoksissa on kyse tapauksista, joissa tuotteen tai palvelun ostajaa pyydetään maksamaan maksu etukäteen. Maksusta huolimatta tilattua tuotetta tai palvelua ei koskaan toimiteta yritykselle, eikä yritys saa tuotteesta tai palvelusta etukäteen maksamiaan rahoja takaisin.

Myyjään kohdistuvat tilauspetokset

”XXX halusi ostaa 200 kpl xxx-mittareita. Allekirjoitin Nordeassa 21.4.2016 pankin shekin 69 600 euroa. Valmistutimme mittareiden piirikortteja 300 kpl, sillä osa menee myös Suomeen. Nyt selvisi kuitenkin, että kysymyksessä oli huijaus, sillä rahoja ei tullutkaan. Tämä oli meille erittäin raskas isku.”

”Saatiin iso tilaus Dubaista, 336 000 euroa. Maksu ennakkomaksuna. Tuli shekki, joka osoittautui katteettomaksi. Onneksi ei tehty muuta kuin hieman valmistelevia töitä.”

”Ostaja esittäytyi väärän yrityksen tiedoilla. Luottotarkastukset menivät läpi, kun meille ilmoitettu y-tunnus kuuluikin toiselle yritykselle. Myös yrityksen kotisivut oli tehty alkuperäistä yritysilmettä mukaillen ja vain oleellisimpia toimitusosoitteita ja puhelinnumeroita oli muutettu huijaussivustolla, jolloin ”varmistussoitto” johtikin huijareiden puhelimeen. Lisäksi domain-tunnus oli lähes identtinen oikean yrityksen kanssa niin, että mm. sähköpostit näyttivät tulevan ”viralliselta” taholta.”

Myyjään kohdistuvissa tilauspetoksissa yritykseltä tilataan tavaraa, jota ei tilattaessa ole aikomus maksaa. Ulkomailta saapuvissa tilauksissa maksutapana käytetään shekkiä, joka on riskialtis maksuväline. Myyjään kohdistuvien tilauspetosten estämiseksi pitäisi voida ajoissa varmistua siitä, että tilaaja on oikeasti olemassa. Vastaava pätee etumaksupetoksiin siten, että ostajan tulisi voida varmistaa myyjän ja hankittavan tuotteen tai palvelun olemassaolo.

Huijaussähköpostit

”Kasa erilaisia sähköposteja, joiden liitteiden klikkaaminen aiheuttaa tietoturvariskin (”Order confirmation” yms. -nimikkeellä kulkevat sähköpostit).”

”Joitain sähköpostin kautta tulleita huijausviestejä on tullut mm. Nordean ja Danske Bankin nimissä. Olemme huomanneet ne ja poistaneet.”

”Sähköpostiin istutetut virukset, joilla aletaan laskuttaa luottokorttia.”

Huijaussähköpostit muodostavat moniulotteisen huijaustyyppin. Verkkopankkitunnuksia kalastelevat viestit ovat osa ns. phishing-ilmiötä, jossa sähköpostiviesteillä tiedustellaan ja kerätään taloudellisiin asioihin liittyviä tietoja, kuten luottokorttitietoja, tilitietoja sekä verkkopankkitunnuksia. Perusteluna voi olla, että jotain tiliin kohdistuvaa maksua ei ole pystytty hoitamaan tai tilissä on muita ongelmia, tai yhtä hyvin voidaan kertoa jostain uusimis- tai muutosasiasta, joka vaatii asiakkaan tunnuksia. Viesteissä on valmiina www-osoite, jota klikkaamalla pääsee pankin www-sivulta näyttävälle sivulle. Todellisuudessa sivu on pankin sivuksi väärennetty rikollisten hallussa oleva phishing-sivu.

Muita pk-yrityksiin kohdistuvia huijauksia

Kyselyaineisto havainnollistaa pk-yrityksiin kohdistuvien huijausten monipuolisuutta. Edellä kuvattujen huijausten lisäksi voidaan nostaa esiin vielä kolme pk-yrityksille ongelmia tuottavaa huijaustyyppiä.

Ennako-odotuksista poiketen kyselyaineistossa eivät erityisesti nouse esiin valelaskujen eräänä alatyypinä sellaiset huijauslaskut, joissa yrittäjää uhataan tratalla ja siitä aiheutuvalla maksuhäiriöllä. Yrittäjän saamassa laskussa uhataan rekisteröitävällä maksuhäiriöllä, ellei yrittäjä maksa saatavaa eräpäivään mennessä. Huijauslaskussa todetaan maksuhäiriön estävän luotonsaannin ja vaikuttavan liiketoimintamahdollisuuksiin kielteisesti. Yrittäjää uhataan myös oikeudellisilla perintätoimilla, mikäli laskua ei makseta. Kyseiselle huijaustyyppille on ominaista, etteivät yrittäjät ole saaneet sen enempää laskua kuin muistutuslaskua, vaan trattakirje on ensimmäinen yhteydenotto.

Pk-yrityksille lähetetään tavaramerkkien rekisteröintiin liittyviä perusteettomia laskuja. Huijauslaskuja lähetetään tavaramerkkisuojaaja hakeneelle yritykselle, olipa kyse sitten kotimaisesta, kansainvälisestä tai EU-tavaramerkistä. Tyypillistä on, että huijauslaskujen saatekirjeissä pyydetään tai ehdotetaan maksun suorittamista ja samalla tarjotaan alennuksia maksuista, joille ei ole tosiasiallisia perusteita. Tavaramerkkeihin liittyvät valelaskut ovat ulkoasultaan luotettavan näköisiä ja usein niissä on harhaanjohtavasti jäljitelty muun muassa Euroopan unionin lippua virallisen tai muuten asiallisen vaikutelman aikaansaamiseksi. Tavaramerkkeihin liittyvissä huijauslaskuissa vaaditut summat ovat useita satoja tai jopa tuhansia euroja.

Kyselyaineistossa ei mainittu myöskään maksuvälinepetoksia, joiden määrä on kasvussa viranomaisten tietoon tulleeseen rikollisuuteen pohjautuvien tilastojen perusteella.

”Asentaja sairaana, vaikka ei ole.”

”Yrittäjän teknistä tietämättömyyttä on käytetty hyväksi myymällä liian järeitä/käyttökelvottomia järjestelmiä. Samalla on harhautettu painottamalla pientä kuukausikustannusta ja sujaudettu sopimusehtoihin kohtuuttoman pitkä määräaika, jota ei voi purkaa kuin maksamalla koko potin joko kerralla tai määräaikana. Kaikki tämä alihankkijan kautta, jolloin varsinainen sopimuskumppani on paljastunut vasta laskutuksen alkaessa.”

Huijaukset muodostavat moniulotteisen ilmiön, kuten on tullut jo esiin. Huijauksen tekijänä saattaa olla myös yrityksen työntekijä tai huijauksessa on käytetty hyväksi yrityksen asiantuntemattomuutta. Selvityksessä ei kuitenkaan tarkastella tällaisia tapauksia, vaan keskitytään yrityksen ulkopuolisten tahojen tekemiin huijauksiin.

Huijauksista puhuttaessa on syytä huomauttaa, että joissakin tapauksissa varsinaisen huijauksen sijaan saattaa olla kyse epäonnistuneesta kommunikaatiosta sopimusosapuolten välillä. Kyselyyn saadut vastaukset osoittivat, että aggressiivinen markkinointi yhdistettynä huonoon asiakaspalveluun ja sopimusehtojen epäselvään kertomiseen saattaa luoda vaikutelman huijauksesta.

Lainsäädännön näkökulma huijauksiin

Rikoslain (39/1889) nojalla edellä tarkasteltuihin huijauksiin voidaan soveltaa säännöksiä elinkeinorikoksesta (30 luku 1 §), väärennysrikoksesta (33 luku 1–3 §), petoksesta ja muusta epärehellisyydestä (36 luku 1–3 §) sekä tieto- ja viestintärikoksesta (38 luku 9a §). Näihin rikoksiin syyllistyneille henkilöille voidaan langettaa rikoslain nojalla seuraavia rangaistuksia:

- Markkinointirikoksesta voidaan tuomita 30 luvun 1 §:n nojalla sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.
- Väärennysrikoksesta voidaan tuomita 33 luvun 1 §:n nojalla sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Myös yritys on rangaistava. Törkeästä väärennyksestä voidaan tuomita luvun 2 §:n nojalla vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Myös yritys on rangaistava. Luvun 3 §:n nojalla rikoksentehtyjä on tuomittava lievistä väärennyksestä sakkoon.
- Petoksesta voidaan tuomita 36 luvun 1 §:n nojalla sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Törkeästä petoksesta voidaan tuomita luvun 2 §:n nojalla vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Myös petoksen tai törkeän petoksen yritys on rangaistava. Luvun 3 §:n nojalla rikoksentehtyjä on tuomittava lievistä petoksesta sakkoon.
- Identiteettivarkaudesta voidaan tuomita 38 luvun 9a §:n nojalla sakkoon.

Rikoslainsäädännön lisäksi huijauksiksi katsottavien tekojen selvittämisessä huomioidaan muun muassa laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929), laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä (1062/1993), laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (1061/1978) ja laki saatavien perinnästä (513/1999).

Lainsäädännön määräämiä sanktioita pidetään monesti riittämättöminä. Sanktioilla ei ole pelotevaikutusta, kuten edellä esitetystä rikoslainsäädäntöön sisältyvien säännösten tarkastelusta ilmenee. Yleisen näkemyksen mukaan pieni osa huijaukseen syyllistyneistä henkilöistä jää kiinni ja vielä pienempi osa saa teostaan rangaistuksen, sillä näyttöön liittyvät ongelmat vaikeuttavat tilannetta. Vaikka huijarin toiminta näyttäytyy huijauksen kohteeksi joutuneiden henkilöiden kertomusten perusteella ilmeisen sopimattomalta ja järjestelmälliseltä harhaanjohtamiselta, tätä voi olla vaikeaa näyttää toteen. Yksittäisessä asiassa ei välttämättä saavuteta materiaalista totuutta, kun huijari on suunnitellut toimintansa tulevia riitatilanteita silmällä pitäen ja keskittynyt hankkimaan omia väitteitään tukevaa näyttöä. Ongelmallisinta näytön hankinta on tapauksissa, joissa huijari muuttaa toimintaansa koko ajan. Tällaisessa tilanteessa tarvitaan keskitetysti hankittua vastanäyttöä, joka osoittaa, että huijari on harhaanjohtanut järjestelmällisesti pk-yrityksiä. Esitutkinnassa tai syyteharjauksissa laajaan yritysjoukkoon kohdistuvaa rikollista toimintaa ei aina nähdä kokonaisuutena, vaan yksittäisinä tapauksina. Kun kokonaisuus jää hahmottamatta, järjestelmällistä harhaanjohtamista ja asian yleistä merkitystä ei havaita.

HUIJAUKSISTA PK-YRITYKSILLE AIHEUTUNEET SEURAUKSET

Huijarille yksittäinen huijaus on yksi monien joukossa, mutta sen kohteeksi joutuvalle yritykselle ja yrittäjälle huijauksella saattaa olla elinkeinotoiminnan näkökulmasta suurempi vaikutus. Huijauksen seuraukset (kuva 2) saattavat jäädä vähäisiksi ja lyhytaikaisiksi. Huijauksista aiheutuvat välittömät ja välilliset seuraukset ovat kytköksissä toisiinsa ja ne kumuloituvat siten, että huijauksen kohteeksi joutuminen saattaa merkitä huomattavia taloudellisia menetyksiä sekä muita pitkäaikaisesti yrityksen toimintaan vaikuttavia seurauksia.

Huijauksista aiheutuneiden seurausten määrittämisen vaikeus tulee esiin tavanomaisimmin korostuvissa taloudellisissa menetyksissä. McAfeen (2013) raportin perusteella huijausten kokonaiskustannusten selvittämistä vaikeuttaa huijauksen kohteeksi joutuneiden yritysten haluttomuus tai kyvyttömyys kertoa todellisia menetyksiä. Kyselytutkimuksilla saadaan jälkikäteinen arvio menetyksistä, kun todellisista kustannuksista ei ole tietoa tai niitä ei kyetä erittelemään riittävän tarkasti. Puhtaasti taloudellisten menetysten lisäksi yrityksen imagon vahingoittamisesta aiheutuvien rahallisten menetysten arvioiminen vaikeuttaa kokonaiskustannusten arviointia entisestään. Taloudellisten seurausten rinnalla välittömästi ei-taloudelliset seuraukset saattavat jäädä perusteettomasti toissijaiseen asemaan.

Kuva 2. Huijauksista aiheutuneet seuraukset.

Huijauksesta välittömästi aiheutuneet taloudelliset menetykset

”Rahaa meni pahimmillaan lähes 1 000 euroa vuodessa turbiin laskuihin. Usein nämä ”palvelut” ovat vielä automaattisesti jatkuvia, joten ne pitäisi osata irtisanoa ennen kuin seuraava lasku tulee.”

”Menetimme rahaa noin 5 000 euroa.”

”Vahinkoa noin 18 000 euroa, mikä on pienelle yritykselle katastrofi. Yrityksen toimitusjohtajalle ei voitu maksaa puoleen vuoteen lainkaan palkkaa.”

”Luottotiedot meni. Kuljetusliikkeen kalusto oli pakko realisoida.”

Huijauksista aiheutuvat taloudelliset menetykset ovat tapauskohtaisia. Vähäisimmillään menetykset jäävät satoihin euroihin, kun pahimmillaan menetykset nousevat kymmeniin tuhansiin euroihin ja sitä suurempiin summiin. Yksittäisten tapausten kumuloituessa huijausten kokonaisvaikutukset voivat kasvaa varsin suuriksi. Harmaan talouden selvitysyksikön (2014) mukaan yrittäjät maksavat pelkästään hakemistopalveluyritysten perusteettomia laskuja vuosittain yli 20 miljoonan euron arvosta.

Huijauksesta välittömästi aiheutuvia taloudellisia menetyksiä kasvattaa pelko yrityksen maineelle aiheutuvista vahingoista. Yritykset maksavat perusteettomat laskut, koska pelkäävät niiden perintään menosta syntyviä seurauksia. Pitkällä aikavälillä yrityksen maineen menetyksestä seuraavat vahingot voivat johtaa suuriin taloudellisiin menetyksiin.

Huijauksen selvittämisestä aiheutuneet kustannukset

”Jouduimme palkkaamaan lakimiehen avustamaan vastineessa, koska saimme haasteen käräjäoikeuteen.”

”Myyntipuhelu XXX-yrityksestä, jonka aikana EN tilannut noin 350 euron vuosipalvelua. Kuitenkin jonkin ajan kuluttua tuli ”palvelusta” lasku. Soitin heille ja ilmoitin, että en ole tilannut tätä. He eivät olleet samaa mieltä ja kun pyysin saada nauhoitusta puhelusta niin se ei onnistu, mutta sen ”aukikirjoitetun version” olisin saanut 90 euron hinnalla.”

”Puhelinmyyntifirmat ovat hyvässä asemassa sopimusten teon suhteen, koska voivat väittää aina sopimuksen syntyneen. Asian selvittäminen tapahtuu niin, että huijatun osapuolen on soitettava maksulliseen palvelunumeroon. Osa maksaa, jotta pääsee eroon asiasta ja osa alkaa selvittämään asiaa ja maksaa puhelumaksuja. Molemmat ovat em. yritysten ansaintatapoja. Itse tuotteen myynti on vaan plussaa.”

Huijauksen selvittämisestä aiheutuu erimittaisia kustannuksia. Tavanomaisimmin huijauksen käytännön selvittämisestä, kuten perusteettomien laskujen reklamoinnista ja mahdollisesta rikosilmoituksen tekemisestä, aiheutuu puhelin-, internet- ja matkakuluja. Huijarit pyrkivät vaikeuttamaan asioiden selvittämistä muun muassa siten, että puhelutallenteen saamisesta saatetaan laskuttaa erikseen. Huijariyritysten asiakaspalvelunumeroihin soittaminen saattaa olla erittäin kallista. Huijarit pyrkivät näin parantamaan ansaintamahdollisuuksiaan siinä tapauksessa, ettei huijauksen kohteelta saada rahaa varsinaisesta huijauksesta. Kyselyn vastaajat toivat esiin myös juridisen avun hankkimisesta syntyvät kustannukset. Asian selvittäminen saattaa osoittautua siinä määrin haasteelliseksi, että juridisen avun palkkaaminen on välttämätöntä.

Huijauksen selvittämiseen kuluva työ ja aika

”Työajan menetystä, kun asiaa selvitelty, käyty poliisilaitoksella tekemässä rikosilmoitus ja samalla kuulustelu asiasta.”

”Ajan hukkaa, kun on joutunut tekemään reklamaatioita ja rikosilmoituksen sekä ottamaan selvää lakineuvojilta sekä selvittämään tapahtumien kulun monelle taholle.”

”Hirveä paperisota, sähköpostit, soitot sinne sun tänne, valtavasti aikaa menee hukkaan tällaisten selvittämiseen, siihen menee sitten se vähäinen vapaa-aika ja pahimmassa tapauksessa yöunet.”

Huijauksen selvittäminen ja siitä eroon pääseminen aiheuttaa ylimääräistä työtä ja ajanhukkaa, millä on suora vaikutus työn alenevaan tuottavuuteen. Suurissa yrityksissä valvonta- ja turvallisuustoimintaa varten on palkattu henkilöstöä, jonka toimenkuvaan kuuluu osittain yritykseen kohdistuneiden rikosten selvittelytyö. Pienissä toimipaikoissa tämä joudutaan usein tekemään muun työskentelyn ohella, mikä sitoo työvoimaa varsinaisista tehtävistä, kuten Salmi (2011b) huomauttaa. Pk-yrityksen näkökulmasta huijauksen selvittämiseen ja perusteettomien laskujen reklamointiin kuluva aika on pois varsinaisesta liiketoiminnasta. Taloudelliselta merkitykseltään vähäinen huijaus saattaa aiheuttaa huomattavia ajankäyttöllisiä seurauksia, joiden vuoksi työajan hukkaan meneminen saattaa johtaa pahimmillaan asiakkaiden menettämiseen lisäten myös tältä osin yritystoiminnan tuottavuustappiota. Kuten huijauksesta aiheutuvien kustannusten yhteydessä tuli esiin, pyrkivät huijarit maksimoimaan oman hyötynsä ja hankaloittamaan ja hidastamaan asian selvittämistä tarkoituksellisesti.

Huijauksen vaikutus yrittäjän ja työntekijöiden hyvinvointiin

”Pelottaa tämä kokoaikainen huijausyrittäminen ja ärsyttää ihan valtavasti! Se on lisääntynyt ihan hirvittävästi ja pitäisi palkata ihan kokoaikainen ihminen tätä varten.”

”Tämä on todella iso ongelma pienille yrityksille ja monesti jää epäselvä/pelokas olo, että tuleeko kuitenkin lasku, vaikka on kieltäytynyt palvelusta.”

”Itselleni huijaus ja sen myötä aiheutuneet taloudelliset vaikeudet ovat aiheuttaneet unettomuuden, verenpaineen kohoamisen ja kolestroliarvojen nousun myötä sydän- ja verisuonitautien. Olin ennen huijausta todella terve.”

Huijauksesta aiheutuissa seurauksissa huomio kiinnittyy usein taloudellisiin ja ajankäyttöllisiin seurauksiin, mutta yrityksen toiminnan kannalta yrittäjän ja työntekijöiden hyvinvoinnilla on ratkaiseva merkitys. Huijauksen mukanaan tuoma epävarmuus ja pelko seurauksista vaikuttavat psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Pahimmillaan vaikutukset heikentävät työkykyä ja -tehoa sekä aiheuttavat sairauslomapäiviä.

Luottamuksen menettäminen muihin yrityksiin

”En enää luota oikein mihinkään enkä kehenkään. Jos sattuu, että joku ihan aikuisten oikeasti ”yrittäjän etua ja asiaa” hoitava taho soittaa ja esittää asiansa, en luota tähän vaan saatan aika tylyn ja kylmän vastaanoton tällekin taholle antaa.”

”Ylimääräistä ja tehokasta työaikaa ja vaivaa menee hukkaan, kun selvittelee, ovatko soittelijat ihan oikealla asialla vai onko kyseessä joku huijari.”

Huijauksista aiheutuvat seuraukset eivät kohdistu ainoastaan huijauksen kohteena olevaan yritykseen, vaan myös muihin rehelliisiin yrityksiin. Konkreettisimmin tämä ilmenee siten, että luottamus muihin yrityksiin horjuu. Luottamukseen yhdistyvät ongelmat saattavat vaikuttaa kielteisesti yritysten välisiin yhteistyösuhteisiin. Luottamuksen menettäminen vaikuttaa ajankäyttöön, sillä yhteistyökumppaneiden taustat pyritään tarkistamaan ja varmistamaan toisen osapuolen luotettavuudesta. Luottamus on talouden tehokkaan toiminnan kannalta kovin oleellista, joten tässä esitetty ilmentää hyvin sitä, miten huijaukset vaikuttavat suorasti tai epäsuorasti talouden toiminnan tehokkuuteen.

Huijausten välttämisestä aiheutuvat kustannukset ja työ

”Olemme pieni yritys, eikä rahallista tappiota ole päässyt syntymään. Tiedämme mitä olemme tilanneet ja mitä emme. Työntekijöitä olemme joutuneet kouluttamaan ja valistamaan erittäin paljon; mitä sähköposteja saa klikata ja mitä ei. Lähetämme koko henkilöstölle tietoa uusista huijauksista ja käymme asioita läpi suullisesti. Tämä kaikki syö resursseja ja aiheuttaa turhaa työtä.”

”Tähän asti on saatu kaikki estettyä, mutta vaatii jatkuvaa muistuttelua, että vaan yrittäjä itse tekee päätöksen luetteloista/markkinoinnista/ilmoituksista. Etenkin on hyvin vaikeaa opastaa, ettei saa edes varmistaa yrityksen osoitetta tai puhelinnumeroa ”vuositarkastuksen” tekijälle.”

”Yrittäjille tuo todella paljon kustannuksia olla koko ajan hermolla näiden asioiden kanssa. Kaikkien asioiden ulkoistaminenkaan ei ole yhtään sen turvallisempaa. Aikaa ja rahaa palaa. Ehkä olemme menneet hiukan liian pitkälle asioiden avoimuudessa ja digitalisoinnissa. Luottamus on kadonnut ja itse työ jää sivuseikaksi.”

Huijauksesta aiheutuviin seurauksiin voidaan sisällyttää huijausten välttämisestä syntyvät kustannukset ja työ. Yleisen huijauksia käsittelevän tiedotuksen lisäksi yritykset joutuvat arvioimaan omaa riskiään joutua huijauksen kohteeksi ja antamaan omalle henkilöstölleen toimintaohjeet huijausten varalta. Huijausten ennaltaehkäisy ei ole kertaluonteinen projekti yritystoiminnassa, vaan sisällöllisesti muuntuva ja jatkuva prosessi, koska huijausten toteutustavat muuttuvat.

HUIJAUKSISTA AIHEUTUNEISTA SEURAUKSISTA SELVIYTYMINEN

Huijauksen tekemiseen ei välttämättä mene paljoa aikaa, mutta siitä aiheutuneilla seurauksilla saattaa olla kauaskantoisia vaikutuksia yrityksen toimintaan. Huijauksista aiheutuneista seurauksista selviytyminen on yksilöllistä, mihin vaikuttavat niin huijauksista aiheutuneet seuraukset, yrityksen koko sekä yrittäjän ja henkilökunnan tietotaito kuin ulkopuolisilta yritystoiminnan sidosryhmiltä saatu apu. Aikaisemmat kokemukset huijauksista ja epärehellisesti toimivista yhteistyökumppaneista opettavat selviytymään ongelmallisista tilanteista.

Huijauksesta eroon pääseminen

”Olen jättänyt laskut maksamatta. Pari kertaa olen soittanut asiakaspalveluun, etten ole tilannut ko. tuotetta, pitkän inttelyn jälkeen sain peruttua tuotteen, mitä en koskaan ollut edes tilannut.”

”Tämä toistaiseksi ”räikein” tapaus ratkesi vasta sitten, kun tein asiasta rikosilmoituksen poliisille. Laitoin myös s-postia tekemästani rikosilmoituksesta ko. firmaan ja sitten vasta tuli ilmoitus ”tilaukseni” mitätöinnistä sekä hyvityslasku.”

”Asiaa käytiin usein puhelimessa läpi ja he lähettivät muistutuslaskuja. Tein asiasta rikosilmoituksen netissä ja toimitin siitä kopion heille. Edelleen asiaa soiteltiin puolin ja toisin, mutta laskua en ole maksanut. Sain vielä vuosi tapahtuman jälkeen puhelun, jossa he halusivat saataviaan. En muuttanut linjaani ja nyt en ole enää asiasta kuullut.”

Huijauksesta eroon pääseminen saattaa olla useita vaiheita sisältävä ja aikaa vievä prosessi. Huijarit hankaloittavat tarkoituksellisesti ”sopimuksen” irtisanomista. Yhteyden saaminen huijarin edustamaan yritykseen saattaa olla vaikeaa ellei jopa mahdotonta. Huijauksen kohde saattaa joutua tekemään useita reklamaatioita asian selvittämiseksi. Monesti rikosilmoituksen tekeminen tai sillä uhkaaminen auttaa pääsemään huijauksesta eroon.

”Ulkopuolinen konsulttimme on tottunut hoitamaan myös näitä huijariyrityksiä.”

Huijauksen kohteeksi joutuneella yrittäjällä ei välttämättä ole asiantuntemusta siitä, miten huijauksesta pääsee eroon ja miten siitä aiheutuvien seurausten kanssa tulee toimia vahinkojen minimoimiseksi. Ulkopuolisen avun palkkaaminen on tällöin ratkaisu paitsi ajankäyttöön niin myös asiantuntemukseen. Ulkopuoliseen apuun turvautuminen voi olla niin neuvojen hankkimista kuin koko asian siirtämistä ulkopuolisen asiantuntijatahon hoidettavaksi.

”Myyjä soitti ja tarjosi yritykselleni varmuuskopiointipalvelua. Tekstiä tuli solkenaan ja loppujen lopuksi kiireessä annoin luvan lähettää sähköpostiini demon tutustuttavaksi. Demo tuli sähköpostiini, mutta työkiireiden ja loman vuoksi demo jäi katsomatta. Lomalta palattuani pöydälläni odotti lähes 130 euron lasku varmuuskopiointipalvelun hankkimisesta. Olin ymmälläni, koska en ollut tehnyt minkäänlaista sopimusta ko. yrityksen kanssa. Lähetin laskun lähettäneelle yritykselle sähköpostin kautta ilmoituksen, etten ole tehnyt heidän kanssaan sopimusta varmuuskopiointipalvelun ostamisesta. Vastauksessa laskua perusteltiin sillä, että myyjä oli kertonut myyntipuheessa, että jos en tee kirjallista peruutusta 30 päivän aikana, sopimus astuu voimaan automaattisesti ja koko sopimuskauden laskut (12 x 10,83 euroa) veloitetaan kerralla. Soitin yrityksen puhelinumeroon ja kerroin puhelimessa mitä mieltä olin tällaisesta markkinoinnista ja kerroin selvittäväni asiaa edelleen. Olin myös yhteydessä Suomen Yrittäjien neuvontaan parikin kertaa ja sain ihan hyviä ohjeita. Ohjeiden mukaan lähestyin sähköpostin kautta uudelleen varmuuskopiointiyritystä ja esitin heille toiseen kertaan irtisanovani sopimuksen kahden viikon irtisanomisajalla. Heiltä tuli seuraavana päivänä viesti, jossa he esittivät laskun puolittamista. Hetken harkittuani päätin maksaa noin 60 euroa, jotta pääsen huijariyrityksestä erilleen, koska en halunnut ottaa riskiä, että yritykseni päättyy maksuhäiriölistalle.”

”Lakimiehet olivat melko voimattomia antamaan ohjeita ja neuvoivat jopa maksamaan aiheettoman laskun asian saamiseksi pois päiväjärjestyksestä.”

Helpoin ja nopein tapa päästä huijauksesta eroon saattaa olla perusteettoman laskun maksaminen. Suhteessa pienen yrityksen voimavaroihin asiasta riitely voi vaarantaa yrityksen ydintoiminnan niin pahasti, että vähäisempi haitta yritykselle on maksaa vaadittu summa. Tällainen toiminta on kuitenkin tilapäinen ratkaisu, sillä suurella todennäköisyydellä laskun maksaneet yritykset saavat tietyn määrääjän kuluttua uuden laskun. Samaan aikaan perusteettomien laskujen maksaminen edistää huijauksille otollisia olosuhteita ja kannustaa huijareita jatkamaan toimintaansa.

Taloudellisista seurauksista selviytyminen

”Kärsimällä tappiot.”

”Eloonjäämiskamppailu on kesken. Kalustoa on jouduttu realisoimaan alehinnoin ulkomaille. Teknologia myydään ulkomaille heti, kun löydetään ostaja edes alehinnoin.”

”Jouduimme maksamaan oikeudenkäyntikuluja yli 9 000,00 euroa, vaikka XXX velvoitettiin maksamaan oikeudenkäyntikulut. Olemme saaneet osan ulosoton kautta perittyä takaisin.”

”Huonosti. Yrittäjän on vaikea saada toimeentulotukea. Lisäksi jos yritystä, jolla ei ole huijauksen takia tuloja lainkaan, ei lopeta puolen vuoden päästä myönteisestä toimeentulotukipäätöksestä, toimeentulotuki pienenee 20 prosenttia. Miten sillä voi elättää enää itseään ja perhettään? Lisäksi huijauksen kohteeksi joutunut yrittäjä joutuu käyttämään kaikki säästönsä ennen kuin saa toimeentulotukea.”

”Jouduin irtisanomaan ainoan vieraan työntekijän.”

Huijauksen kohteeksi joutuminen merkitsee usein pienempiä tai suurempia taloudellisia menetyksiä. Pienemmissä taloudellisissa menetyksissä tappiot on yksinkertaisesti kärsitty. Taloudellisten menetysten aiheuttama vahinko on pyritty korvaamaan esimerkiksi tekemällä enemmän töitä ja tarvittaessa realisoimalla yrityksen omaisuutta. Kumpikaan näistä ei voi pidemmällä aikavälillä olla kestävä ratkaisu.

Menetysten kasvaessa niiden kerrannaisvaikutukset kasvavat. Tilapäiset ratkaisut eivät riitä taloudellisten menetysten korvaamiseksi, vaan huijauksista aiheutuneet taloudelliset muutokset merkitsevät pitkäaikaisempia muutoksia yrityksen toimintaan.

”Kyseisen joulumarkkinointirahan menetys johti hiljaiseen joulumyyntiin, burnoutiin ja alamäkeen, jonka takia jouduin sulkemaan liikkeen, yritykseni meni nurin, jouduin myymään kotini ja olen edelleen talousvaikeuksissa.”

Pahimmissa tapauksissa yritystoiminta loppuu huijauksen seurauksena. Huijauksen taloudelliset seuraukset ulottuvat tällöin yrityksen lisäksi yhteiskunnalliselle tasolle työpaikkojen ja verotulojen menetyksinä.

Henkinen toipuminen

”Nyt kolme vuotta myöhemmin olen pikkuhiljaa pääsemässä jaloilleni, mutta epäonnistumisella on ollut merkittäviä vaikutuksia henkiseen hyvinvointiini.”

”Itkupotkuravareita ja monta valvottua yötä pohtien, miten tästä selvitään. Rahaa ei ole mennyt, mutta aikaa kymmeniä tunteja asiaa pohtiessa.”

”Perjantaipulloon on usea turvautunut selviytyäkseen.”

Kyselyn vastaukset osoittavat, että henkinen toipuminen huijauksen kohteeksi joutumisesta vie aikaa. Periaatteellisella tasolla taloudellisesti pieni huijaus saattaa synnyttää suuren luottamuspuolan muita toimijoita kohtaan. Huijaus nähdään kielteisenä kokemuksena, josta selviydytään sinnikkyydellä ja ottamalla opiksi tapahtuneesta. Huijauksen jälkeen erilaisiin yhteydenottoihin, laskuihin jne. suhtaudutaan aikaisempaa varovaisemmin siltä varalta, että kyseessä on uusi huijaus.

”Tähän yhtälöön se varmaan perustuu koko huijaus. Riitä ja puolustautuminen tulee kalliimmaksi kuin maksaa huijarille. Törkeä on tämä Suomen laki.”

”Minua harmittaa suunnattomasti, että useimmiten huijarit pääsevät kuin koira veräjältä. Kyseisille huijareille ei tullut mitään seuraamuksia minun elämäni romuttamisesta.”

”Ihmettelen sitä, että lakia ei saada tehtyä sellaiseksi, että nämä hämävät markkinointifirmat saataisiin ahtaalle. Nykyisin saa lähetellä perusteettomia laskuja ja pelkän muutaman sekunnin puhelun perusteella tulee tilanneeksi asioita, vaikka antaa kieltävän vastauksen ja eikä näistä rangaista ketään mitenkään.”

Huijauksen kohteeksi joutumisesta kumpuavat turhautumisen ja epäoikeudenmukaisuuden tunteet ja niistä selviytyminen. Yrittäjiä turhauttaa, kun huijareiden ei koeta saavan asianmukaisia rangaistuksia. Huijaus nostaa esiin epäoikeudenmukaisuuden tunteen. Koetaan, että huijarit saavat harjoittaa vapaasti omaa elinkeinoaan välittämättä muiden yritysten toimintaan vaikuttavasta lainsäädännöstä.

HUIJAUKSEN KOHTEEKSI JOUTUNEIDEN PK-YRITYSTEN SAAMA APU

Huijausten ilmituleminen vaikuttaa pk-yrityksille tarjottavaan apuun ja tukeen määrällisesti ja laadullisesti. Mitä paremmin huijaustavat ja niiden tekemuodot tunnetaan, sitä paremmin kyetään tarjoamaan oikea-aikaista ja tehokasta apua niin huijausten torjumiseksi kuin niiden aiheuttamien vahinkojen korjaamiseksi. Kyselytulokset osoittavat, että huijauksen kohteeksi joutuneet yritykset ovat saaneet apua etujärjestöiltä, viranomaisilta, yritystoiminnan sidosryhmiltä ja toisiltaan (taulukko 1).

Pk-yrityksille suunnattu kysely osoittaa, että kaikki huijauksen kohteeksi joutuneet yritykset ja yrittäjät eivät ole saaneet ulkopuolista apua. Osa huijatuksi tulleista ei ole tarvinnut apua, vaan kertoo pärjänneensä omin neuvoin. Huijaus on yhtäältä voinut olla tekotavaltaan sellainen, että sen kielteiset seuraukset on kyetty ehkäisemään itse. Toisaalta joukkoon sisältyy varmasti huijauksia, joiden kohteet eivät ole halunneet hakea ulkopuolista apua. Huijatuksi tulemiseen liitetään edelleen häpeäntunteita, vaikka huijaukset ovat pääsääntöisesti ammattimaisesti tehtyjä.

Taulukko 1. Huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten saama apu.

<ul style="list-style-type: none">• Suomen yrittäjiltä saatu lakineuvonta• Internetistä saatava tieto huijauksista
<ul style="list-style-type: none">• Rikosilmoituksen tekeminen poliisille sekä poliisilta ja muilta viranomaisilta saadut toimintaohjeet
<ul style="list-style-type: none">• Yritystoiminnan sidosryhmiltä saatu apu
<ul style="list-style-type: none">• Yrittäjien keskinäinen vertaistuki

Suomen Yrittäjiltä saatu lakineuvonta

”Olemme tiedustelleet Suomen Yrittäjistä, kuinka menetellä. Hyvät neuvot saatiin.”

”Sain Suomen Yrittäjien neuvonnasta hyviä ja asiantuntevia neuvoja, joilla pääsin eteenpäin.”

”Suomen Yrittäjät antoi erittäin tärkeän vinkin siitä, että senkin laskun olisi voinut reklamoida ja tehdä rikosilmoituksen.”

Huijauksen kohteeksi joutuneet yritykset tarvitsevat monesti lakineuvontaa selvittääkseen omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Kiireiselle yrittäjälle on nopeinta ja helpointa käyttää hyväkseen puhelimitse tarjottavaa lakineuvontaa. Kyselyyn saaduissa vastauksissa korostuu Suomen Yrittäjiltä saatu lakineuvonta, mikä selittyi sillä, että Suomen Yrittäjät mainostivat toteutettua kyselyä pk-yrityksille.

Myös toimialajärjestöt tarjoavat voimavarojensa mukaan jäsenilleen oikeudellista neuvontaa ja tukea rikosilmoituksen teossa. Toimialajärjestöillä saattaa olla myös valmiita mallipohjia reklamaatioksi, perinnän keskeyttämispyynnöksi tai puhelinnauhoituksen kirjallisen kopion toimittamiseksi.

Internetistä saatava tieto huijauksista

”Yleisiä ohjeita netissä.”

”Netin keskustelupalstoilta on kaikki tieto pitänyt hakea.”

Elinkeinoelämän etujärjestöt, viranomaiset ja media tarjoavat internetissä monipuolista tietoa huijauksista. Eri toimijat pyrkivät tiedottamaan yrittäjiä mahdollisimman nopeasti uuden huijauksen paljastuttua. Erityisesti sosiaalisessa mediassa julkaistavalla tiedotuksella pyritään yrittäjien nopeaan tavoitettavuuteen ja tiedon välittämiseen. Toisaalta internetissä on paljon hyödyllistä aikaisemmin julkaistua informaatiota huijauksista, niiden toteutustavoista ja toimintaohjeista tilanteessa, jossa on joutunut huijauksen kohteeksi.

Rikosilmoituksen tekeminen poliisille sekä poliisilta ja muilta viranomaisilta saadut toimintaohjeet

”Olen joka kerta ilmoittanut petosyrityksistä poliisiin talousrikosyksikköön.”

”Poliisi on ollut ystävällinen ja vahvistanut, ettei mitään velvollisuuksia synny.”

”Tampereen poliisi otti asian tutkiakseen.”

”Tein asiasta rikosilmoituksen ja kuluttaja-asiamiehelle valituksen. Rikosilmoitus ei johtanut lopulta toimenpiteisiin, koska en ole rahallista menetystä kokenut. Poliisi neuvoi olematta maksamasta mitään epärehelliselle yritykselle. Sekä kun ilmoitus ei johtanut tutkintaan niin sopimaan asian palveluntarjoajan kanssa, mutta millä sovin kun en saa yritykseen yhteyttä muuta kuin laskujen muodossa.”

Poliisilla on merkittävä rooli huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten saamassa avussa. Huijaustyyppi ja siitä aiheutuneet seuraukset, rikosilmoituksen tekemiseen menevä aika sekä näkemys viranomaisten resursseista vaikuttavat käytännössä huijauksista tehtävien rikosilmoitusten määrään.

Rikosilmoituksen tekemisen rinnalla poliisilla sekä muilla viranomaisilla on tärkeä neuvova rooli huijaustapauksissa. Pienemmissä huijaustapauksissa viranomaisten ohjeiden mukaan toimiminen saattaa olla oikeusprosessia nopeampi ja yksinkertaisempi ratkaisu tilanteeseen.

Yritystoiminnan sidosryhmiltä saatu apu

”Kirjanpitäjämme, joka niinkään on yksityisyrittäjä, huomasi ensimmäisen vuoden aikana kirjanpidossamme ns. turhia kuluja näille huijaritahoille. Summat olivat näissä pienempiä kuin tässä räikeimmässä tapauksessa, joten olimme menneet ansaan. Kirjanpitäjämme kuitenkin kokeneempaan yrittäjänä sekä kirjanpitäjänämme valaisi meitä asiasta ja nyt ollaan jo paljon viisaampia itsekin eikä lähdetä enää mihinkään maksulliseen markkinointiin mukaan, jos emme tiedä tarpeeksi asiasta.”

”Tietokone-expertin kahden viikon työt, maksusta.”

”Palkattu lakiavustaja... osan kuluista maksoi vakuutus, mutta silti kustannuksia tuli lopulta enemmän kuin mitä XXX:n väittäämä velka olisi ollut.”

Yritystoiminnan sidosryhmiltä saatu apu on tärkeässä asemassa huijauksesta aiheutuneiden seurausten korjaamisessa. Kyselyaineistossa nousi esiin kolme keskeistä sidosryhmää: kirjanpitäjät, ulkopuolinen it-tuki ja vakuutukset.

Kirjanpitäjät ja muu taloushenkilökunta tuntevat yrityksen toimintaan liittyvät asiakirjat maksuliikenteen ohella. Kirjanpitäjien rooli on merkittävä muun muassa perusteettomien laskujen selvittämisessä ja tämän myötä yritykselle aiheutuvien taloudellisten menetysten minimoimisessa.

Pk-yrityksillä ei välttämättä ole tietotekniseen tukeen erikoistunutta yksikköä, vaan työntekijät huolehtivat itse yrityksen asioista monialaisesti. Huijauksista aiheutuneiden tietoteknisten ongelmien korjaamiseen saatetaan tarvita yrityksen ulkopuolista tietoteknistä tukea, sillä huijaukset ovat luonteeltaan entistä ammatitaitoisemmin toteutettuja. Puutteellinen asiantuntemus tietoteknisessä ympäristössä toteutetuissa huijauksissa saattaa johtaa entistä suurempiin ongelmiin. Alan ammattilaiset saattavat kyetä ehkäisemään ongelmat niin, ettei huijauksesta aiheudu yritykselle taloudellisia menetyksiä. Kaikkein pienimmille pk-yrityksille ulkopuolisen tietoteknisen tuen hankintakustannukset saattavat aiheuttaa taloudellisia haasteita.

Yritysten vakuutukset auttavat joiltain osin lainsäädännöllisen avun hankkimisessa, kun asiaa lähdetään ratkaisemaan oikeusteitse. Vakuutusten korvausmäärät kuitenkin rajoittavat oikeudellisen avun hankkimista. Tietoturvariskien varalle otettavia vakuutuksia kyselyaineistossa ei mainita, sillä kehittyvä vakuutusryhmä etsii paikkaansa yritystoiminnassa. Esimerkiksi If-vakuutusyhtiö tarjoaa yrityksille tietoturvakorvausta, joka voi tarjota apua tietomurron syiden selvittämiseksi, korvata liiketoiminnan keskeytymisestä aiheutuneita taloudellisia vahinkoja, korvata tiedostojen ja tietojen palautuskustannuksia sekä kattaa tietomurron selvittämisen-, ilmoittamisen- ja valvontakuluja. Myös mySafety tarjoaa turva- ja vakuutuspalveluja yrityksille.

Yrittäjien keskinäinen vertaistuki

”Perustimme Facebookiin tukiryhmän yhdessä muiden uhrien kanssa.”

”Tukea muilta yrittäjiltä.”

”Työntekijöiden kanssa keskusteltiin monesti, mutta ulkopuolista apua emme saaneet.”

Huijausten selvittämisessä ja niistä aiheutuneista seurauksista selviytymisessä yrittäjien keskinäisellä vertaistuelle on tärkeä merkitys. Vertaistukea on tarjolla eri muodoissa niin sähköisessä toimintaympäristössä (internetin keskustelupalstat, Facebook) kuin perinteisessä kasvokkaisessa kanssakäymisessä (puskaradio). Vertaistuki toimii eräänlaisena terapiana, minkä lisäksi se antaa tilaisuuden keskustella kokemuksista toisten huijauksen kohteeksi joutuneiden yrittäjien kanssa. Vertaistuki kykenee vastaamaan sellaiseen avun ja tuen tarpeeseen, mikä saattaa jäädä virallisemmilta tukimuodoilta huomioimatta.

HUIJAUKSEN KOHTEEKSI JOUTUNEIDEN PK-YRITYSTEN TARVITSEMA APU

Selvityksen yhtenä tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten huijauksen kohteeksi joutuneita pk-yrityksiä voidaan parhaiten auttaa, ja minkälaista apua yritykset toivovat nykytilanteen parantamiseksi. Pk-yrityksille suunnattu kysely toi esiin useita ehdotuksia huijauksen kohteeksi joutuneiden yritysten aseman parantamiseksi (taulukko 2).

Ehdotukset sisältävät sekä ennaltaehkäisevään että tilanteen korjaavaan apuun sisältyviä piirteitä. Yritysten saama ja tarvitsema apu menevät osittain päällekkäin, mikä ilmentää sitä, ettei kaikista avun ja tuen saantimahdollisuuksista olla riittävästi tietoisia. Vertaistuki, tiedotus huijauksista sekä juridinen apu mainittiin jo saadun avun yhteydessä. Tukimuotojen mainitseminen molemmissa ryhmissä merkitsee myös sitä, että nykyisiä tukimuotoja voidaan kehittää paremmin yrittäjien tarpeisiin vastaaviksi. Toisaalta nykyisessä auttamisjärjestelmässä on kokonaan uudenlaisia kehittämiskohteita. Osa yrittäjien mainitsemista tarvittavan avun muodoista on toteutukseltaan haasteellisia, kuten yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeus.

Pk-yritysten mainitsemat ehdotukset tarvittavaksi avuksi osoittavat, miten hitaasti uudistukset toteutuvat. Monilla tässä selvityksessä mainituilla ehdotuksilla, kuten ”mustalla listalla”, ryhmäkanteella, keskitettyä tukea tarjoavalla palvelulla tai yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeudella, on pitkä tausta ja ne on tuotu esiin jo esimerkiksi Tuoresmäen (2010) tutkimuksessa.

Taulukko 2. Huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yritysten tarvitsema apu.

- Enemmän nopeampaa tiedotusta huijauksista
- "Musta lista" huijauksia harjoittavista yrityksistä
- Viranomaisten tehokkaampi reagointi huijauksiin
- Selkeää lainsäädäntöä huijareiden toiminnan kriminalisoimiseksi
- Ryhmäkanteen hyödyntäminen laajoissa huijaustapauksissa
- Huijauksen selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten korvaaminen
- Yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeus
- Selkeät toimintaohjeet huijauksen kohteeksi joutuneille
- Juridista apua huijauksen aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi
- Yrittäjää huijauksen selvittämisessä keskitetysti tukeva palvelu
- Kokoneelta yrittäjältä saatu vertaistuki

Enemmän nopeampaa tiedotusta huijauksista

”Valistuksella on merkittävä vaikutus. Monet pienet yrittäjät eivät yksinkertaisesti ymmärrä kaikkia ansoja, joita puhelinmyyjät asettelevat.”

”Tiedottaminen yrittäjille mahdollisista huijareista vaan heti!”

”Kun huijauksia kuitenkin tulee eteen; asianmukainen ja nopea tiedottaminen alan järjestöjen taholta sekä lehdistä, some toimii nopeiten.”

”Yritysjärjestöllä voisi olla juuri tämänlainen viestipalvelu tai chat, johon voisi heti tapauksen tullessa esille, laittaa viestiä tapahtuneesta huijauksesta tai sen yrityksestä.”

Huijausten kielteisten vaikutusten minimoiminen edellyttää, että huijauksiin reagoidaan nopeasti. Pk-yritykset toivovat enemmän nopeampaa tiedotusta huijauksista, vaikka yrityksiä tiedotetaan huijauksista jo monin tavoin. Toive on osoitus siitä, että huijauksen kohteeksi joutuneiden pk-yrittäjien neuvontaa voidaan edelleen kehittää muuttuvien vaatimusten ja odotusten mukaisesti. Tiedotuksessa tulee huomioida sen kokonaisvaltainen saavutettavuus. Kaikki pk-yritykset eivät kuulu Suomen Yrittäjiin tai muihin toimialajärjestöihin. Ajan-kohtaista tietoa tulee olla myös näiden pk-yritysten saatavilla. Vastuu tiedotuksesta hajaantuu elinkeinoelämän etujärjestöille ja viranomaisille. Tiedotuksessa tulee huomioida eri viestintäkanavat. Sähköisellä tiedotuksella ja sosiaalisella medially on keskeinen rooli, mutta tietoa tulee tarjota myös perinteisen median välityksellä.

”PRH voisi opastaa etukäteen uusia yrittäjiä opaslehtisellä ”älä lankea ainakaan näihin huijausyrityksiin yrittäjän taipaleesi ensi metreillä”... tällainen opas luettavaksi jokaiselle ennen kun PRH:n hakemus suostutaan ottamaan käsitteelyyn.”

”PRH:n opas aloittavalle yrittäjälle, että vältä nämä yleisimmät huijaustavat. Esimerkein kerrottu, mitä huijauspuheluita voi tulla ja miten tulee menetellä. Älä osta MITÄÄN puhelimitse.”

Huijauksia käsittelevässä tiedotuksessa tulisi huomioida juuri aloittaneet yrittäjät. Kyselyaineistossa nousevat esiin Patenti- ja rekisterihallitukselle esitetyt toiveet, mutta vastuuta uusien yritysten informoimisesta voidaan laajentaa muihin viranomaisiin sekä elinkeinoelämän toimijoihin. Uusille yrittäjille suunnatussa tiedotuksessa tulisi kaiken muun yritystoimintaan liittyvän tiedotuksen ohella huomioida huijaukset ja keinot niiden välttämiseksi. Yritystoimintaan kohdistuvista kielteisistä piirteistä tiedottaminen ei ole pelottelua, vaan tarpeellista uusien yrittäjien toiminnan tukemista.

”Musta lista” huijauksia harjoittavista yrityksistä

”Huijausyritysten nimiä julki, jotta tietää varoa.”

”Toivon, että Suomen Yrittäjät ilmoittavat jäsenilleen selvistä huijariyrityksistä, jotta näitä osataan varoa.”

”Voitaisiinko tällaiset huijausyritykset listata jonnekin yrittäjien sivuille – tämäkin lakirypäs on kait olevinaan kunniallinen toimija. Ristiin omistuksia näyttää olevan myös ulkomaiden laatikkofirmoina.

”Huijari-firminoista julkinen ”musta lista” nettiin ja yleinen paheksunta yhtiömiehille sekä välitön liiketoimintakielto ja uhkasakko.”

Kyselyyn saaduissa vastauksissa ehdotettiin huijauksiin syyllistyneiden yritysten nimien julkistamista, jotta muut yritykset tietävät varoa niitä. Tiedotusvälineiden uutisoinnissa ja yritysten etujärjestöjen tiedotuksessa mainitaan jossain määrin huijauksiin syyllistyneiden yritysten nimiä. Huijaaminen on juridisesti arka aihe siinä mielessä, että yrityksen oikeusturvan/-varmuuden näkökulmasta ei ole kestävää, että yritys leimataan huijariksi ilman asianmukaista näyttöä. Muutoin yritys voi esittää perusteettomien väitteiden esittäjälle vahingonkorvausvaatimuksia. Tiedotuksessa joudutaan pitäytymään yritykseen kohdistuvien epäselvyyksien julkittuomisessa ja epärehellisen ilmiön kuvaamisessa sen sijaan, että tekoa voitaisiin luonnehtia välittömästi rikokseksi.

”Mustan listan” tehokkuutta huijariyritysten paljastamisessa heikentää se, että varsinaisen toiminimen lisäksi yrityksellä voi olla aputoiminimiä ja toiminimellä erikielisiä rinnakkaistoiminimiä. Listalle joutuva yritys voi muuttaa nopeasti nimensä ja jatkaa toimintaa uudella nimellään, jolloin listalla on useita toimimattomia yrityksiä. Listan päivittäminen muodostuu kilpailuksi nimensä muuttavien huijariyritysten kanssa.

Suomessa ”mustan listan” julkaisemiseen suhtaudutaan hyvin varovaisesti. Ruotsalaisten yrittäjien etujärjestö Svensk Handel sen sijaan julkaisee [varoitustalista](#) yrityksistä, jotka käyttävät toiminnassaan lainvastasista ja harhaanjohtavia menetelmiä. Yrityksen nimen julkaiseminen varoitustalistalla perustuu yhden tai useamman

yrittäjien toimintaan kohdistuvan ongelmallisen [kriteerin](#) täyttymiseen. Varoituslistaa pääsee katsomaan kuka tahansa. Lista palvelee näin myös niitä yrittäjiä, jotka eivät ole järjestön jäseniä. Myös Varningsinfo-sivusto julkaisee kaikille avoimessa [blogissaan](#) tietoja epärehellisesti toimivista yrityksistä.

Viranomaisten tehokkaampi reagointi huijauksiin

”Poliisin resursseja tutkia talousrikoksia pitää lisätä. Oikeusprosessit pitää olla lyhyempiä. Huijarit perustavat toimintansa nimenomaan Suomen heikkoon oikeusjärjestelmään.”

”Viranomaisilla täytyisi olla helpot ja yksinkertaiset keinot puuttua nettimarkkinoinnin harhaanjohtamiseen.”

”Oikeita tuloksia poliisin tutkimuksesta. He eivät mielestäni ottaneet asiaa tarpeeksi vakavasti.”

Huijauksen kohteeksi joutuneiden yrittäjien tarvitsemassa avussa nousee esiin poliisi- ja oikeusviranomaisten tehokkaampi reagointi huijauksiin. Viranomaisten toiminta koetaan hitaaksi ja byrokraattiseksi. Erityisesti poliisin suhtautumista yrityksiin kohdistuviin huijauksiin kritisoidaan. Myös toimialajärjestöjen näemyksen mukaan viranomaisten pitäisi puuttua huijauksiin nykyistä ripeämmin ja vahvemmin.

Rajallisten resurssien vuoksi viranomaiset joutuvat priorisoimaan käsittelemänsä tapaukset, minkä vuoksi poliisille toivotaan lisää resursseja huijausten selvittämiseen. Resurssit nostavat esiin huijausten selvittämiseen kohdistuvan kielteisen noidankehän. Riittämättömät resurssit johtavat rikosten alhaiseen selvitysasteeseen, mikä vaikuttaa siihen, etteivät tapahtuneet rikokset tule viranomaisten tietoon. Yrittäjät eivät ota yhteyttä poliisiviranomaisiin, koska eivät usko näiden kykyyn rikosten selvittämisessä, vaan maksavat oppirahat huijaukseen lankeamisessa. Ja kun yritykset eivät ilmoita rikoksista poliisiviranomaisille, eivät nämä saa tarvitsemiaan resursseja rikosten selvittämiseen, koska ilmiön koko laajuus ei paljastu.

Poliisin toiminnan arvostelemisen käänttöpuoli on, että huijausten selvittäminen on työlästä ja varsinkin ulkomailta käsin toimivien huijareiden vastuuseen saattaminen on vaikeaa. Huijaukset eivät vakavuudeltaan ole poliisin selvittämien rikosten kärkipäässä verrattuna vaikka henkirikoksiin.

Selkeää lainsäädäntöä huijareiden toiminnan kriminalisoimiseksi

”Nämä petolliseen markkinointiin, eli tietoiseen harhauttamiseen perustuvat toimijat pitäisi saada tuomittua. Rikosilmoituksistakaan ei ole näiden tietoisesti harhaanjohtavaa markkinointia harjoittavien yritysten pysäyttäjäksi.”

”Lainsäädäntöä kovennettava.”

”Rangaistukset kohdilleen huijarifirmoille.”

”Tarvitaan suora laki, joka kieltää huijarit ja tekee poliisille mahdollisuuden tehdä toiminnasta laitonta. Nyt kuulemma yrittäjien väliset bisnekset markkinaoikeushommia (= liian iso riski kuluista esim. muutaman satasen takia, jonka takia varmaan monet maksaa).”

Pk-yritykset toivovat selkeää lainsäädäntöä huijareiden toiminnan lopettamiseksi. Vastaava näkemys toistuu toimialajärjestöiltä saadussa tiedossa. Nykytilanteessa huijarit toimivat siten, että poliisi tekee usein tutkimatta jättämispäätöksen tai mikäli asia etenee syyttäjälle, tämä tekee syyttämättä jättämispäätöksen voimassaolevan lainsäädännön nojalla. Huijaukset ovat juridisesti tarkoituksellisesti niin pieniä tekoja, että huijarit selviävät usein rangaistuksetta.

Yrittäjien hakemistopalvelu-ryityksistä tekemät tutkintapyyntöt ovat haasteellisia poliisille. Tavallisimmin kyseessä on muutaman sadan euron lasku, joten teko voi toteutuessaan olla lähinnä lievä petos. Jos taas ilman sopimusta laskutettu yritys ei ole maksanut saamaansa laskua, teko jää lievän petoksen yritykseksi. Lievän petoksen yritystä ei ole säädetty tekona rangaistavaksi, jolloin poliisille ei muodostu toimivaltaa rikosperusteisen esitutkinnan käynnistämiseen. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014.)

Lainsäädäntö vaikuttaa huijareiden toimintaan, mutta se luo myös puitteet rehellisten pk-yritysten toiminnalle. Suomessa elinkeinonharjoittamisen lähtökohtana on sopimusvapaus yrittäjien välisissä suhteissa. Huijareiden ansaitsemismahdollisuuksien vaikeuttaminen lainsäädännön keinoin ei saa hankaloittaa rehellistä yritystoimintaa. Huijausten vastaisten toimenpiteiden pitää kuitenkin olla oikeassa suhteessa saatuun hyötyyn sekä aiheutettuun haittaan nähden. Lainvastaiseen toimintaan puuttuminen edellyttää lainsäädännön ajoittaista päivittämistä, sillä huijareiden toimintamallit muuttuvat. Lainsäädäntö on käytännössä hidas ja kankea puuttumiskeino huijausten määrän vähentämiseksi. Entistä suurempi osa huijauksista on ulkomailta lähtöisin, jolloin kansallinen lainsäädäntö ei riitä, vaan lainsäädännön kehittämiseen sisältyy kansainvälinen ulottuvuus.

”Puhelinmyynnin lainsäädäntöä on syytä tarkistaa siten, että sanoo myyjä mitä hyvänsä se ei tarkoita, että sopimus on syntynyt, vaikka siitä olisi nauhoite. Ei kukaan puhelimeen vastaaja voi ymmärtää niistä sekavista litanioista, että puhelun päätyttyä on sitoutunut johonkin, mitä ei edes aio kokeilla tai käyttää.”

”Selvät ohjeet yrityksille suunnatusta puhelinmarkkinoinnista. Pitäisi kieltää kokonaan, 90 prosenttia on jonkinlaista huijausta.”

Kuluttajille suunnatussa markkinoinnissa elinkeinonharjoittajalla on velvollisuus antaa kuluttajalle riittävät ja oikeat tiedot kuluttajan kannalta tärkeistä asioista. Elinkeinonharjoittajien välisiä suhteita varten ei ole säädetty vastaavaa informointivelvollisuutta, mutta harhaanjohtavien tietojen antaminen ja epäasiallinen markkinointi on kielletty. Pk-yritykset toivovat yritysten väliseen puhelinmyyntiin selkeitä pelisääntöjä. Viranomaisten tulisi voida puuttua epäasialliseen markkinointiin nykyistä nopeammin ja yrityksille suunnattua markkinointia tulisi valvoa reaaliaikaisesti. Markkinaoikeuden tulisi kieltää harhaanjohtava markkinointi mahdollisimman nopeasti.

Ryhmäkanteen hyödyntäminen laajoissa huijaustapauksissa

”Ryhmäkannemahdollisuus olisi suotava myös pienyrityksille, silloin kun tapahtuu systemaattista petoksen kaltaista toimintaa ja rangaistukset kiinni jääneelle. Nyt kävi niin, että emme viime kädessä edes tiedä, kuka meitä yritti huijata, kun poliisitutkintakaan ei antanut siihen valaisua emmekä saaneet poliisilta edes tietoja. Vain petosta yrittäneen yrityksen nimi ja sen asiakaspalvelun yhteystiedot. Ketään tunnistettavaa henkilöä ei yrityksellä ole. Edes some ei löydä kyseistä omistajaa.”

”Huijaus on kai niin pieni, että kukaan ei viitsi syytettä nostaa. Ilmeisesti joku ryhmäkanteen olisi paikallaan.”

Lokakuussa 2007 voimaan tullutta ryhmäkannelakia (444/2007) sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn. Pk-yritykset ehdottavat lain soveltamisalan laajentamista elinkeinonharjoittajien välisten riita-asioiden käsittelyyn. Tällöin monille huijauksille tyypillisessä tilanteessa suuri määrä pieniä taloudellisia seurauksia kärsineitä yrittäjiä saataisiin yhteen. Huijauksen selvittämiseen kuluva viranomaisresurssi voitaisiin hyödyntää tehokkaammin. Poliisi käsittelee nykytilanteessa huijauksia yksittäisinä sopimus oikeudellisina riitoina, jolloin kokonaisuuden laajuus jää piiloon. Ryhmäkanteessa järjestelmällinen harhaanjohtaminen tulisi paremmin esiin ja huijauksen kokonaisvaikutuksista muodostuisi parempi kuva, jolloin edellytykset asian oikeuskäsittelyyn olisivat paremmat. Elinkeinonharjoittajien välisten ryhmäkanteiden hoitaminen voitaisiin antaa jonkin nykyisen viranomaisen tehtäväksi.

Pk-yritykset voivat jättää sopimuserimielisyydet esimerkiksi etujärjestöjensä hoidettaviksi, jolloin voidaan harkita joukkokannetta. Tällöin kyseessä on joko useita yksittäisiä samaa asiaa koskevia kanteita, joita tuomioistuimien päättää käsitellä yhdessä tai on yksi yhteinen kanne. Joukkokanteeseen sisältyy kuitenkin taloudellisia riskejä. Jos kyseessä on yhteinen kanne, se tarkoittaa kaikkien kantajien olevan yhteisvastuussa vastaajan oikeudenkäyntikuluista, mikäli kantajat häviävät oikeudessa. Käytännössä yhteisvastuu tarkoittaa sitä, että kantajista ne, joilla on rahaa, vastaavat mahdollisista oikeudenkäyntikuluista. Mikäli joukkokannetta ajetaan useina yksittäisinä kanteina, vastaa jokainen kantaja vain oman tapauksensa kuluista.

Ruotsissa pk-yritykset ovat perustaneet [Småföretagare mot Yellow Register Online](#) -yhdistyksen voidakseen nostaa markkinatuomioistuimessa ryhmäkanteen vahingollisesti pk-yrityksiä kohtaan toimivaa yritystä vastaan. Yhdistys on saavuttanut toiminnalleen asettamansa tavoitteet, sillä elokuussa 2011 se voitti ryhmäkanteen Markkinatuomioistuimessa.

Huijauksen selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten korvaaminen

”Nämä huijauslaskujen lähettäjäyritykset pitää saattaa korvausvastuuseen esim. laskujen mitätöintiin käytystä ajasta.”

”Vastasanktion asettaminen huijarille, joka korvaisi yrittäjän kulut.”

Varsinaisesta huijauksesta aiheutuneiden taloudellisten seurausten lisäksi pk-yritykset esittävät huijauksen selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten korvaamista. Perusteettomien laskujen reklamoinnista, yhteydenotosta huijanneeseen tahoon ja viranomaisiin sekä asian käsittelyyn menneestä ajasta aiheutuu yrittäjälle ja yritykselle kustannuksia, joiden korvaaminen kuuluu pk-yritysten mielestä huijarille.

Lainsäädäntö mahdollistaa huijauksen kohteeksi joutuneelle yritykselle aiheutuneiden taloudellisten vahinkojen korvaamisen, johon sisältyvät huijauksen selvittämisestä aiheutuneet kustannukset. Mikäli syyttäjä ei saata asiaa oikeuskäsittelyyn, voi huijauksen kohteeksi joutunut yritys tehdä näin yksityisoikeudellisena sopimusta koskevana riita-asiana. Taloudellisten vahinkojen korvaaminen edellyttää riita-asian voittamista oikeudessa. Korvausten saaminen ei kuitenkaan ole varmaa, sillä korvaukseen tuomitut tahot osoittautuvat monesti maksukyvyttömiksi. Huijauksen selvittämisestä aiheutuneiden kustannusten korvaaminen muutoin ei tule kyseeseen nykylainsäädännön mukaan.

Yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeus

”Netin keskustelupalstoilta löytyy paljon kokemuksia, joissa aloittava köyhä yrittäjä itku kurkussa kertoo, että luottotietojen menettämisen pelossa joutui maksamaan satoja euroja näille huijareille, kun ei ymmärtänyt, että puhelimessa sovittua huijaussopimusta ei voi perua, kuten kuluttaja voi 14 päivän kuluessa. PRH:n varoitustekstillä estettäisiin tämä huijausfirmojen toiminta, kun sinisilmäisiä huijattavia olisi etukäteen varoitettu.”

”Yritysten välillä pitäisi olla jonkinlainen suoja tai tilauksen peruuttamisaika ainakin 14 vrk.”

Yksinyrittäjät ja mikroyritykset ovat monesti sopijapuolina rinnastettavissa tiedoiltaan ja taloudellisilta edellytyksiltään kuluttajaan. Yrittäjän ja kuluttajan roolit saattavat mennä sekaisin käytännössä, mutta avun saamisessa niillä on ratkaiseva merkitys, sillä pk-yrittäjät eivät ole kuluttajansuojalainsäädännön tuoman oikeudellisen turvan piirissä. Roolit eivät aina ole selkeitä viranomaisillekaan, sillä kyselyvastauksista käy ilmi, että joissain tapauksissa poliisi oli virheellisesti neuvonut tekemään ilmoituksen kuluttajansuojaviranomaisille. Pk-yritysten aseman parantamiseksi yrittäjät esittävät yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeutta ja suojaamista kuluttajansuojan tavoin.

Kansallisessa strategiassa yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi (Sisäasiainministeriö 2012) esitettiin, että selvitetään mahdollisuudet muuttaa lainsäädäntöä siten, että pienyrittäjiä voidaan nopeasti ja tehokkaasti suojata vilpillistä ja harhaanjohtavaa markkinointia harjoittavalta toimijalta laajentamalla etämyynnin peruuttamisoikeutta tai mahdollistamalla viranomaisen hakema väliaikainen markkinointikielto. Toteutusvaihtoehtoina toimenpiteelle esitettiin esimerkiksi antaa kohteeksi joutuneelle yritykselle mahdollisuus perua etäkauppa soveltuvin osin samoin edellytyksin kuin yksityisellä kuluttajalla tai viranomaisen hallinnollisessa menettelyssä hakema väliaikainen markkinointikielto. Oikeusministeriö selvitti mahdollisuuksia lainsäädäntömuutoksiin ja neuvotteli Suomen Yrittäjien kanssa peruuttamisoikeudesta. Keskusteluissa oikeusministeriö totesi, että ongelmiin on vaikea puuttua tarkoituksenmukaisesti ja oikeasuhtaisesti lainsäädäntömuutosten avulla. (Sisäasiainministeriö 2013.)

Yritysten välisen kaupan peruuttamisoikeus huijaustapauksissa on juridisesti ongelmallista. Kaupan peruuttamisoikeus koskee lähtökohtaisesti tilannetta, jossa syntynyt sopimus peruutetaan. Huijaustapauksissa on kyseessä tilanne, jossa yrittäjä ei ole tehnyt mitään sopimusta, jolloin juridisesta näkökulmasta ei ole mitään peruutettavaa. Mikäli peruuttamisoikeus ulottuisi huijaustapauksiin, se merkitsisi sitä, että yrittäjä sopimusta peruuttaessaan myöntäisi tehneensä sopimuksen, mitä siis ei ole tehnyt.

Selkeät toimintaohjeet huijauksen kohteeksi joutuneille

”Selkeät ohjeet siitä, miten kannattaa toimia petosyrityksen tapahduttua.”

”Selkeät ohjeet mitä kuuluu tehdä, kun on huomannut tulleensa huijatuksi tai huijauksen yrityksen kohteeksi.”

Huijauksen kohteeksi joutuneet pk-yritykset toivovat selkeitä ohjeita siitä, miten tulee toimia, kun huomaa joutuneensa huijauksen kohteeksi. Yleistä tietoa huijauksista on tarjolla, mutta selkeästi vähemmän konkreettisia toimintaohjeita yksittäisten huijaustyyppien kohteeksi joutuneille. Valmiit toimintaohjeet nopeuttaisivat asian selvittämistä ja helpottaisivat kiireisen yrittäjän mahdollisuuksia päästä huijauksesta eroon. Huijaukset muuttavat nopeasti muotoaan, jolloin ohjeistusten tulee pysyä ajan tasalla. Toimintaohjeiden laatiminen nähtiin Suomen Yrittäjien ja muiden etujärjestöjen tehtäväksi.

Juridista apua huijauksen aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi

”Juridista apua, jota Yrittäjä-liitosta ei saanut.”

”Lainopillista neuvontaa. Yritin ottaa yhteyttä yrittäjien lakiasianpalveluun, tuloksetta.”

”Olisi kiva, jos olisi joku Helppi-paikka, jonne soittaa ja kysyä neuvoa. Voi varmaan ollakin, mutta en tiedä niistä.”

Oikeudellisen avun tarve toistui vastauksissa. Suomen Yrittäjät tarjoavat juridista apua puhelimitse. Neuvontapalvelu toimii arkisin klo 8–20. Neuvontapalvelussa ei ole mahdollista hoitaa oikeudellisia toimeksiantoja, eikä laatia tai tarkastaa sopimuksia tai muita asiakirjoja. Nykymuodossaan tarjottava neuvonta ei kaikille apua tarvitseville riitä, vaan puhelinneuvonnan lisäksi haluttaisiin muuta juridista apua huijauksen aiheuttamien käytännön ongelmien ratkaisemiseksi. Suomen Yrittäjien lisäksi juridista apua tarjoavat suurimmat toimialajärjestöt.

Kaikki pk-yritykset eivät kuulu Suomen Yrittäjiin tai sen alaisuudessa toimivaan omaan toimialajärjestönsä. Etujärjestöihin kuulumattomat yrittäjät eivät välttämättä tiedä mahdollisuuksiaan saada kohtuuhintaista ja nopeaa juridista apua.

Yrittäjää huijauksen selvittämisessä keskitetysti tukeva palvelu

”Joku instanssi, johon voisi tällaiset s-postit lähettää, jonka jälkeen viranomaiset tutkisivat asian.”

”Jokin palvelu, mihin tapaukset ilmoittaa ja joka tukee yrittäjää huijauksen selvittämisessä.”

”Helpompi palvelu luotava, jonne voi nopeasti ilmoittaa epäilyt.”

Kyselyvastausten perusteella pk-yritykset toivovat palvelua, jolle huijauksen selvittämisen voisi ulkoistaa. Huijauksen selvittäminen vie aikaa ja saattaa edellyttää sellaista asiantuntemusta, mitä yrittäjällä itsellään tai muilla yrityksen työntekijöillä ei ole. Roolia ehdotettiin Suomen Yrittäjien tehtäväksi vastineena maksettavista jäsenmaksuista.

Ruotsista ja Englannista löytyy erilaisia malleja keskitetylle palvelulle, joka auttaa huijauksen selvittämisessä ja helpottaa niiden julkittuomista. Ruotsalainen Varningsinfo tarjoaa [maksullisia palveluja](#) huijauksen kohteeksi joutuneille yrityksille. Yritykset voivat ulkoistaa esimerkiksi valelaskujen käsittelyprosessin.

Englantilainen [Action Fraud](#) on kansallinen raportointikeskus, jonne voi ilmoittaa keskitetysti huijauksista ja tietoverkkorikollisuudesta. Palvelua ylläpitävät Lontoon poliisi ja National Fraud Intelligence Bureau, jotka arvioivat palveluun tulevat ilmoitukset ja huolehtivat niiden asianmukaisesta jatkokäsittelystä. Huijauksesta voi tehdä ilmoituksen internetlomakkeella, minkä lisäksi palvelu tarjoaa apua ja tukea puhelimitse. Action Fraud ei itse tutki tapausta.

Toivomus keskitettyä apua tarjoavasta tahosta on esitetty aikaisemminkin. Maaliskuussa 2009 yrittäjät luovuttivat eduskunnalle adressin. Yrittäjät ehdottivat lakialoitetta, jolla heidät rinnastettaisiin kuluttajiin ja parannettaisiin heidän juridista asemaansa. Pienyritykset halusivat saada keskitetyn tahon, johon ottaa yhteyttä, jos kokevat tuleensa huijatuksi ja tahon, jolla olisi laillinen oikeus hoitaa yrittäjien asiaa ja viedä tapaukset tarvittaessa oikeuteen asti.

Kokeneelta yrittäjältä saatu vertaistuki

”Kokeneille yrittäjille, etenkin heille, jotka myyvät yritystoimintansa jollekin aloittavalle yrittäjälle, tahtoisin sanoa, että neuvokaa ja olkaa tukena ja turvana siirtymäaikana ja alkuvaiheessa uudelle yrittäjälle. Tietoa, taitoa ja kokemusta ei vielä siinä vaiheessa ole, joten ihan kaikkea ei tarvitsisi opetella kantapään kautta, jos olisi joku joka hiukan osaisi konsultoida aloittelijaa.”

”Ehkäpä olisin kaivannut ennakoivaa konsultaatioapua esim. yrittäjältä, jolta ostimme liikkeen. Hän viisaampana ja kokeneena yrittäjänä olisi varmasti osannut jollain tavalla neuvoa, mitä kaikkea kannattaa uskoa, mutta valitettavasti hänen melko tyly kannanotto tähänkin tapaukseen oli, että myös hän on joutunut kantapään kautta oppimaan, siten oppii parhaiten.”

Vertaistuki on merkittävässä asemassa huijauksista tiedottamisessa ja niistä aiheutuvista seurauksista selviytymisessä. Vertaistukea voidaan hyödyntää monin tavoin. Kyselyssä tuli esiin vertaistuen kehittämiskohteena kokeneiden yrittäjien asiantuntemuksen hyödyntäminen, kun yritys myydään uudelle yrittäjälle. Vertaistukeen ei välttämättä tarvitse luoda virallisia toteutusmuotoja, vaan sitä voidaan hyödyntää epävirallisesti pitkälti henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvalla tietojenvälityksellä.

HUIJAUSTEN VAIKUTUS YRITYSTEN VÄLISEEN KILPAILUUN

Pk-yrityksille ja niiden työntekijöille huijauksista aiheutuvat seuraukset näkyvät välittöminä vaikutuksina yritysten toimintakyvyssä. Samaan aikaan nämä seuraukset ja niistä selviytyminen vaikuttavat yritysten väliseen terveeseen ja toimivaan kilpailuun. Huijauksen kohteeksi joutuneille pk-yrityksille tarjottava apu ja tuki lieventävät kielteisiä vaikutuksia, mutta taloudellisesti tiukat ajat kiristävät yritysten välistä kilpailua ja synnyttävät samalla epätoivottuja toimintamalleja. Helsingin seudun kauppakamarin tutkimuksen (2010) mukaan kaksi kolmasosaa yrityksistä uskoo, että taloustaantumana on lisännyt yrityksiin kohdistuvan ja niiden kilpailukykyyn vaikuttavan rikollisuuden määrää. Joka neljäs yritys on sitä mieltä, että huijausyritykset ovat lisääntyneet taloustaantumana aikana. Tutkimustuloksia ei voi pitää vanhentuneina, vaikka tutkimuksesta on kulunut aikaa.

Euroopan tilintarkastajaliitto katsoo, että huijauksilla voi olla vakava vaikutus yritysten kilpailukykyyn ja markkinoiden toimintaan, jos yrityskulttuuri on vähänkään suvaitsevainen huijauksille (Fédération des Experts Comptables Européen 2005). Suomalaista yrityskulttuuria voidaan pitää siinä mielessä suvaitsevana, että perusteettomat laskut saatetaan maksaa vain huijauksesta eroon pääsemiseksi.

Kansainvälisestä näkökulmasta voidaan mainita myös se, että huijaukset ja erityisesti verkkorikollisuus ovat este pk-yritysten kasvulle. Pelko huijausten kohteeksi joutumisesta voi olla este sille, ettei asiakkaille tarjota digitaalisessa muodossa toteutettuja palveluja. Pk-yritysten toimintaan kohdistuvat ongelmat vaikuttavat näin kielteisesti koko kansantalouden kasvuun ja uusien työpaikkojen syntymiseen. (Federation of Small Businesses 2013.) Englantilaisen pk-yritysten etujärjestön tutkimuksen tulokset soveltuvat suomalaisen yrityskulttuuriin.

Rehelliset yrittäjät kärsivät huijausilmiöstä

”No, rehelliset firmat, jotka yrittävät markkinoida puhelimella eivät voi onnistua, asenne on asiakkailta jo niin huono valmiiksi.”

”Kuten jo totesin, jatkossa en kuuntele minkään yrityksen myyntipuheita puhelimessa, enkä ota vastaan näytteitä tms. Joukossa on varmasti rehelliäkin yrittäjiä, mutta he joutuvat nyt kärsimään, koska joukossa on näköjään harmaalla alueella liikkuvia ns. yrittäjiä.”

”Kun ilmoitin XXX:lle maksavani laskusta puolet, jotta pääsen heistä erilleen, ilmoitin heille hyvin suorasanaisesti, että tästä heidän lähettämästään huijauslaskusta seuraa varmuudella se, että jatkossa en ota tarjouksia vastaan, enkä kuuntele minkäänlaisia myyntipuheita puhelimessa. Päätöksestäni kärsii varmasti joku rehellisellä työllä ja oikealla asenteella toimiva yritys, mutta jatkossa en ota enää mitään turhia riskejä koska meno näyttää menevän koko ajan hullummaksi.”

Huijaukset vahingoittavat kaksinkertaisesti yrityksiä ja elinkeinotoimintaa. Huijarit eivät vahingoita ainoastaan ensisijaisia kohteitaan, vaan heikentävät myös luottamusta muihin rehellisesti toimiviin yrityksiin. Rehellisesti toimivien yritysten elinkeinotoiminta kärsii, kun yritykset menettävät asiakkaita ja tuloja jää saamatta. Huijausten kielteiset vaikutukset kohdistuvat erityisesti puhelimitse tuotteitaan tai palveluitaan myyviin yrityksiin. Keskusrikospoliisi on yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuvassa vuodelta 2013 kiinnittänyt huomiota siihen, että yritysmarkkinointialan yleinen maineriski kasvaa, mikä puolestaan laskee laillisten toimijoiden palveluiden kysyntää.

Huijausten taloudelliset seuraukset vaikuttavat hintakilpailukykyyn

”Heikentää kilpailuasemaa, katteet menevät huijausyrittäjille.”

”Pienten yritysten on vaikeampaa pärjätä, koska ne joutuvat useammin uhreiksi.”

”Kyllä 150 000 euron liikevaihtoon 9 000 euron lisäkulu vie kassavirrat vikasuuntaan.”

Huijaukset vääristävät kilpailua siten, että vilpillisesti toimivat saavat rikollisen menettelytavan ansiosta laitonta taloudellista etua suhteessa muihin saman alan toimijoihin. Elinkeinotoiminnan ja kilpailun näkökulmasta on ongelmallista, että huijaukset vaikeuttavat suhteellisesti enemmän pk-yritysten kuin näitä suurempien yritysten toimintaa. Yksittäisen huijauksen rahamääräinen suuruus on kiistatta suurempi suhteutettuna pienen yrityksen liikevaihtoon kuin tätä suurempien yritysten liikevaihtoon. Tämä on merkillepantavaa, koska huijattuja varoja on usein hankala saada takaisin huijareilta. Pk-yrityksillä ei ole juridista tai muuta asiantuntemusta, jonka turvin ne voisivat havaita huijauksen ja huijatuksi tultuaan ryhtyä toimiin perusteettomasti menettämiensä varojen saamiseksi takaisin. Suuryritykset voivat hyödyntää ns. suurten numeroiden lakia, eli ne voivat arvioida paremmin huijausten aiheuttamat kustannukset ja huomioida ne tuotteidensa hinnoittelussa.

Huijauksen kohteeksi joutuneen pk-yrityksen taloudellisen päätöksenteon häiriintyminen vääristää kilpailua, sillä huijausten kohteeksi joutuneet yritykset maksavat hyödyttömistä palveluista tai tuotteista. Pk-yritysten kilpailuasema heikkenee, sillä niiden edellytykset siirtää huijausten aiheuttamat lisäkustannukset palveluidensa ja tuotteidensa hintoihin ovat suuria yrityksinä heikommat. Lisäksi jos tietyt yritykset syyllistyvät huijauksiin, tämä luonnollisesti heikentää rehellisten yritysten kilpailuasemaa.

Huijauksiin perustuva yritystoiminta edustaa epätervettä osaa kilpailusta. Huijauksiin kytkeytyvä harmaa talous vääristää kilpailuympäristöä, koska velvoitteitaan laiminlyövät yritykset kykenevät tarjoamaan tuotteita ja palveluita kilpailijoitaan halvemmalla. Mikäli harmaaseen talouteen ei puututa, on vaarana, että yhä useampi yritys joutuu kovassa kilpailutilanteessa turvautumaan harmaan talouden toimintamalleihin.

Huijaukset vievät aikaa liiketoiminnalta

”Kaikki näihin asioihin käytettävä aika on pois yrityksen pyörittämisestä.”

”Jos pienyrittäjän kaikki tehokas työaika menee huijareiden kanssa painimiseen, voi se tietysti vaikuttaa kilpailutilanteeseen.”

”Huijarit vievät yritykseltä voimavaroja ja resursseja. Varsinkin aikaa menee turhien asioiden selvittelyyn kohtuuttoman paljon, eikä tätä hukkaa voi mistään laskuttaa.”

Huijauksilla on vahingollinen vaikutus myös yrittäjän ja yrityksen ajankäyttöön. Huijauksen selvittämiseen kuluva aika on pois varsinaisesta liiketoiminnasta, mikä kasvattaa huijauksesta välillisesti aiheutuvia taloudellisia menetyksiä.

Sama pätee huijauksia käsitteleviin viranomaisiin. Aika, joka poliisi-, oikeus- ja veroviranomaisilta kuluu huijausten käsittelemiseen, on poissa muusta yrityksistä palvelevasta toiminnasta. Tämä saattaa osaltaan vaikuttaa kielteisesti yritysten liiketoimintaan.

Liiketoimintaosaamisen merkitys korostuu

”Yritys, joka osaa tunnistaa huijausyritykset, on vahvemmalla pohjalla kilpailijoihinsa nähden.”

”XXX lähestyi minua puhelimitse hyvin pian toiminimeni rekisteröinnin jälkeen. Menin tyhmyyttäni sanomaan ok puhelimeen olettaen voivani halutessani peruuttaa tyrkyttävän myyjän tarjoaman palvelun.”

”Tietoisuus huijausyrityksistä ja identiteettivarkauksien mahdollisista ongelmista on aivan naiiveissa lapsenkengissä. Yritteliäälle huijarille on tarjolla täysin ei-kilpailtu ja avoin kenttä toimia. Toimialan, mistä saisi eniten rahaa, voi vapaasti valita.”

”Ei mitään, koska olemme tunnistanee laskun ennen maksamista huijausyritykseksi.”

Varsinaiseen ydintoimintaan liittyvä asiantuntemus ei riitä, vaan huijausten myötä korostuu liiketoiminnan harjoittamiseen yhdistyvä osaaminen. Mitä paremmin yrittäjä tuntee oikeutensa sopimusten laatimistilanteissa, maksuliikenteen hallinnassa, yritystä koskevien tietojen luovuttamisessa ja saatavien perintäprosessissa, sitä vakaammalla perustalla hänen asemansa on suhteessa huijareihin. Yritykseltä, joka kykenee tunnistamaan huijaukset ja välttämään ne, ei mene aikaa ja resursseja huijauksista eroon pääsemiseen.

Huijauksilla on vähäinen vaikutus kilpailuun

”Taitaa olla sama vaiva kaikilla, joten ei vaikuta kilpailutilanteeseen.”

”Tuntuu olevan tätä päivää kaikki hakkerointi ja huijaus. Tilanteen tekee todella epävarmaksi se, että olemme aivan liian riippuvaisia tietotekniikasta ja se ei turvallisuutta luo missään muodossa.”

”Kaikki tietävät huijausten olemassa olosta ja osaavat varoa.”

Kyselyyn saadut vastaukset nostivat esiin myös päinvastaisen näkökulman. Monet kyselyyn vastaajat olivat sitä mieltä, ettei huijauksista aiheutuvilla seurauksilla ole erityistä vaikutusta yritysten keskinäiseen kilpailuasetelmaan. Näkemystä perusteltiin sillä, että pk-yrityksiin kohdistuu erilaisia huijauksia niin paljon, että kaikkien yritysten toiminta kärsii niistä.

TOIMENPITEET HUIJAUSTEN KOHTEEKSI JOUTUNEIDEN PK-YRITYSTEN ASEMAN PARANTAMISEKSI

Huijaukset ovat niiden tekijöille tuottoisaa liiketoimintaa. Pk-yrityksiin kohdistuvia huijausyrityksiä on vaikea estää, mutta onnistuneiden huijausten määrää voidaan pyrkiä rajoittamaan. Huijauksen kohteeksi joutuneiden tai joutuvien yritysten asemaa voidaan parantaa monin toimenpitein (kuva 3). Osa toimenpiteistä on nopeasti toteutettavissa, kun taas osa toimista edustaa hitaampaa pitkän aikavälin vaikuttamista. Toimenpiteiden käytännön toteutuksessa keskeinen vastuu kuuluu pk-yrityksille sekä elinkeinoelämän edustajille ja viranomaisille. Osa toimenpiteistä sijoittuu lainsäädännön ja yhteiskuntapolitiikan tasolle.

	Pk-yritykset	Elinkeinoelämä ja viranomaiset	Lainsäädäntö, yhteiskuntapolitiikka
Nopea toteutus	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nopea tiedottaminen ajankohtaisista huijauksista ✓ Huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoiminen 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvat toimintamallit 	
Hidas toteutus	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Liiketoimintaosaamisen parantaminen ✓ Huijauksiin kohdistuvan riskitietoisuuden parantaminen ✓ Huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistäminen ✓ Huijauksia torjuvan oikeuskäytännön ja itsesääntelyn kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Koordinoitu toimintamalli huijausten torjuntaan 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Huijausten sisällyttäminen yhteiskunnallisiin periaateohjelmiin ✓ Lainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja toteutus

Kuva 3. Toimenpiteet huijausten kohteeksi joutuneiden pk-yritysten aseman parantamiseksi.

Nopea tiedottaminen ajankohtaisista huijauksista

Nopea tiedottaminen ajankohtaisista huijauksista on keskeinen huijausten torjuntakeino. Ennaltaehkäisevän tiedotuksen lisäksi yritykset tarvitsevat konkreettisia toimintaohjeita siitä, miten tulee toimia huijauksesta koituvien seurausten minimoimiseksi. Toimialajärjestöjen mukaan nopea kielteinen julkisuus toimii myös eräänlaisena ei-oikeudellisena sanktiona verrattuna lainsäädännön määräämiin oikeudellisiin sanktioihin.

Yrittäjien etujärjestöjen, muiden elinkeinoelämän edustajien ja viranomaisten tiedotuksen tulee tavoittaa mahdollisimman laaja pk-yritysten kohderyhmä. Myös etujärjestöihin kuulumattomien yritysten tulee saada tietoa ajankohtaisista huijauksista. Tiedotuksessa tulee huomioida erilaiset viestintäkanavat pk-yritysten tavoittamiseksi. Sähköiset viestintäkanavat ja sosiaalinen media korostuvat, mutta niiden lisäksi tietoa tulee olla tarjolla perinteisissä tiedotusvälineissä. Eri viestintäkanavissa tarjottavan tiedon tulee olla helposti löydettävissä. Elinkeinoelämän edustajien ja viranomaisten huijauksia koskevan tiedotuksen tarkasteleminen osoittaa, että tieto saattaa olla vaikeasti löydettävissä muun ajankohtaisen tiedon joukosta. Tiedotuksessa tulee kiinnittää huomiota sen vaikuttavuuteen. Tiedotus olisi arkipäiväistettävä ja luotava sellaiseen muotoon, että viesti huijauksista johtaisi yritystasolla joko korjaaviin tai ennaltaehkäiseviin toimiin.

Yrittäjiin suuntautuvan tiedotuksen rinnalla tiedotuksen tulee toimia elinkeinoelämän edustajien ja viranomaisten välillä, jotta asianomaiset tahot voivat käynnistää huijausten vastaiset toimet mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoiminen

Yksi tehokkaimpia keinoja huijausten torjumiseksi on huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoiminen. Huijareille suuntautuvan rahaliikenteen pysäyttäminen ei välttämättä ole huijauksen kohteeksi joutuneen yrittäjän vallassa, vaikka yritykset ovat avainasemassa siten, etteivät ne maksaisi perusteettomia laskuja.

Viranomaisilla on tärkeä tehtävä huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoimisessa. Poliisilla on huijauksen esitutkinnassa edellytykset näytön hankintaan pakkokeinojen käyttömahdollisuuden ansiosta. Pakkokeinoja voidaan käyttää pakkokeinosta riippuen rikoksen selvittämiseksi, rikosprosessin häiriöttömyyden turvaamiseksi ja ennen kaikkea rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana silloin, kun otetaan huomioon tutkittavan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Viimeaikaisten huijausten tarkasteleminen osoittaa myös veroviranomaisten tärkeyden rikollisen toiminnan keskeyttämisessä. Verohallinnon toimet arvonlisäverojen palautushuijausten torjumiseksi ovat esimerkki nopeasta ja onnistuneesta reagoinnista. Suomen verohallinto sai kyseisestä huijaustyyppistä tiedon Viron verohallinnolta ja osasi varautua ilmiön Suomeen tulemiseen. Verohallinto tarkastaa tällä hetkellä manuaalisesti kaikki paperiset yritystilimuutokset. Arvonlisäveroja ei palauteta ennen kuin tilinumeron oikeellisuus on varmistettu. Verohallinto on tällä menettelyllä kyennyt estämään kymmenien miljoonien eurojen rikosvahingot.

Huijauksista saatavan taloudellisen hyödyn minimoimisessa tarvitaan kollektiivista otetta. Kirjanpitäjillä, it-asiantuntijoilla, pankeilla, vakuutusyhtiöillä, asianajajilla ja perintätoimistoilla on asiantuntemuksensa perusteella merkittävä asema huijausten tunnistamisessa ja yritystoimintaan kohdistuvien seurausten minimoimisessa.

Vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvat toimintamallit

Huijareiden toimintaa voidaan rajoittaa pk-yritysten turvallisuutta parantavien käytännön toimintatapojen muutoksilla. Tiedonkulku ja asiointi yritysten ja viranomaisten välillä sähköistyy nopeasti. Paperiasiointi on jäänyt monelta osin toissijaiseen asemaan ja digitalisoitumisen edessä siitä pyritään pääsemään eroon. Sähköinen asiointi on paperiasiointia nopeampaa ja edullisempaa, mutta ennen kaikkea vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvat toimintamallit parantavat yritystoiminnan turvallisuutta. Yrityksen tietojen ilmoittaminen esimerkiksi Kaupparekisteriin vahvaa sähköistä tunnistamista käyttäen ehkäisee identiteettivarkauksia, kun yrityksen omistussuhteita ja johtohenkilöitä koskevien tietojen muuttaminen väärennetyin asiapaperein ei onnistu. Sähköinen asiointi ei kuitenkaan kokonaan estä väärinkäytöksiä. Sähköisessä tunnistamisessa voidaan hyödyntää bulvaaneja ja sähköisiä tunnistamisvälineitä hankkia huijausten tekemiseksi.

Vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvista toimintamalleista voidaan etsiä ratkaisuja viranomaisten sisäisten toimintatapojen kehittämiseksi. Poliisi hyödyntää laajasti teknologiaa palvelujen tuottamisessa ja kehittää sen tuomia mahdollisuuksia edelleen. Osassa huijauksista asianomistajia voi olla satoja tai tuhansia, jolloin poliisin työmäärä tapausten selvittämiseksi on suuri. Yhteiskunnan digitalisoituessa voidaan pohtia, löytyisikö vahvaan sähköiseen tunnistamiseen perustuvista toimintamalleista apua huijausten selvittämiseen poliisin näkökulmasta.

Liiketoimintaosaamisen parantaminen

Voimassaolevassa lainsäädännössä on lähtökohtana, että elinkeinotoimintaa harjoittavan yrittäjän on kyettävä arvioimaan sitoumuksistaan johtuvat riskit ja varautumaan niihin. Yritysten välisissä suhteissa pk-yrityksiltä ja suurilta yrityksiltä edellytetään samaa huolellisen ammatinharjoittamisen tasoa. Yrityksen liiketoimintaosaaminen vaikuttaa olennaisesti huijauksen onnistumiseen. Huomattava osa huijauksista perustuu siihen, etteivät pk-yrittäjät tunne riittävästi omia oikeuksiaan. Erityisesti sopimuksen muodostumiseen sekä saatavien perintään ja maksuhäiriöiden rekisteröimiseen liittyvässä tietämyksessä on parannettavaa. Tietämättömyys omasta juridisesta asemasta saattaa johtaa valelaskun maksamiseen seurausten pelossa.

Liiketoimintaosaamisen parantaminen on tärkeässä asemassa huijausten vastaisessa toiminnassa. Edellytykset ovat olemassa, sillä elinkeinoelämän edustajat ja viranomaiset tarjoavat monipuolista tietoa ja koulutusta pk-yrityksille. Osaamisen kehittäminen on pitkälti pk-yritysten vastuulla. Pk-yrityksillä ei välttämättä ole aikaa paneutua vaikeiksi miellettyihin oikeudellisiin asioihin varsinaisen ydintoiminnan ohella. Pk-yritysten liiketoimintaosaamisen parantamiseksi tulee luoda konkreettisia ohjeita, jotka vastaavat huijausten luomiin haasteisiin. Henkilötietolain (523/1999) tarkastusoikeutta (26 §) koskeva soveltamisohje on esimerkki konkreettiseen muotoon kirjoitetusta ohjeesta. Suomen Yrittäjät laati yhteistyössä tietosuojavaltuutetun toimiston kanssa toukokuussa 2013 soveltamisohjeen yrittäjille tilanteeseen, jossa sopimusvelvoitteen syntyminen pyritään osoittamaan vetoamalla ääninauhoitteeseen todisteena tehdystä tilauksesta.

Huijauksiin kohdistuvan riskitietoisuuden parantaminen

Huijausten ennalta estäminen on taloudellisesti kannattavampaa kuin niihin puuttuminen jälkikäteen. Pk-yritykset ovat tietoisia huijauksista, mutta niiden kohteeksi joutumiseen ei välttämättä ole varauduttu, mitä selittää osaksi pk-yrityksille tehdyssä kyselyssä esiin noussut näkemys suomalaisten yritysten rehellisyydestä ja luotettavuudesta. Terve varautuneisuus muihin toimijoihin ja huijauksiin kohdistuvan riskitietoisuuden parantaminen auttaa huijausten ennalta ehkäisyssä. Toimenpiteitä yritysten riskitietoisuuden parantamiseksi tukee Helsingin seudun kauppakamarin (2016) selvitys, jonka mukaan yritysten kyberuhkiin varautumisen kehitys on aivan liian hidasta rikollisten hyökkäysten lisääntymiseen ja kehittymiseen nähden.

Huijauksiin kohdistuvaa riskitietoisuutta voidaan parantaa tiedotuksella, neuvontapalveluilla ja koulutuksella. Riskitietoisuuden parantaminen kattaa yleisen tietämyksen yrityksiin kohdistuvista huijauksista ja niiden torjuntamahdollisuuksista. Pk-yritysten riskitietoisuutta voidaan parantaa myös yritystasolle suunnitettujen toimenpitein. Uusien toimintansa aloittaneiden yritysten tietoisuutta hakemistopalveluhuijausten kohteeksi joutumisesta voidaan tehostaa merkittävästi.

Riskitietoisuuden parantamisessa yritykset tarvitsevat tietoa ja työkaluja, jotka auttavat niitä tunnistamaan omat heikkoutensa huijareiden näkökulmasta. Heikkouksien analysoinnissa tulee huomioida yrityksen fyysinen ympäristö ja työntekijät. Pk-yrityksille tulee luoda resurssinäkökulmasta keveät toimintatavat, sillä pk-yritykset pystyvät harvoin keskittymään huijausten torjumiseen ja niiden kohteeksi jouduttuaan seurausista selviytymiseen. (Yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä 2014.)

Riskitietoisuuden parantamisessa tarvittavaa tietoa voidaan tuottaa monin tavoin, kuten englantilaiset esimerkit osoittavat. *The Little Book of Big Scams – Business Edition* on poliisin nimenomaan yrityksille suunnatun käytännönläheinen opas siitä, miten omaa yritystoimintaa voi suojella huijauksilta (Metropolitan Police Service 2014).

Englantilaisten kokemusten pohjalta erilaiset yritykset ovat alttiita erityyppisille huijauksille, minkä vuoksi huijausten torjumista on lähestytty pk-yritysten segmentoinnilla tarkastelemalla yritysten riskiä joutua tietynlaisten huijausten kohteeksi. Segmentoinnin tuloksena yrityksiin voidaan suunnata erilaisia toimia niiden aseman parantamiseksi huijausten vastaisessa toiminnassa. (National Fraud Authority 2012.)

Huijausten sisällyttäminen yhteiskunnallisiin periaateohjelmiin

Huijaukset ovat osa yhteiskunnallista keskustelua. Monet kansanedustajat ovat jättäneet hallitukselle kirjallisen kysymyksen yrittäjien oikeudelliseen asemaan liittyvistä asioista, kuten pienyrittäjien oikeusturvasta (KK 481/2009 vp), yrittäjien turvaamisesta harhaanjohtavalta markkinoinnilta (KK 421/2010 vp), järjestäytyneestä petosrikollisuudesta ja yrittäjän kuluttajansuojan parantamisesta (KK 304/2013 vp) sekä yksinyrittäjiin kohdistuvista laskutushuijauksista (KK 417/2014 vp).

Valtionhallinnon virallisissa toimintalinjauksissa sekä yhteiskuntapoliittisissa periaateohjelmissä huijauksia ei erityisesti huomioida. Työ- ja elinkeinoministeriön periaateohjelmissä ei nimenomaisesti mainita pk-yri-

tysten toimintaan kielteisesti vaikuttavia huijauksia, vaan huijauksiin yhdistyvä näkökulma sisältyy soveltuvin osin muuhun yritystoiminnan ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamiseen.

Yksi harvoista poikkeuksista on pääministeri Kataisen hallitusohjelma (Valtioneuvoston kanslia 2011), jossa huomioitiin vilpilliseen ja harhaanjohtavaan toimintaan elinkeinoelämässä puuttuminen. Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa (Valtioneuvoston kanslia 2015) yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyn parantamiseen tähtäävissä toimenpiteissä huijauksia ei mainita.

Huijausten huomioimista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa voidaan perustella sillä, että esimerkiksi viidensadan euron huijauksesta kokonaisuudessaan aiheutuvat taloudelliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset kustannukset voivat olla moninkertaiset. Huijausten seuraukset ulottuvat myös niihin yrityksiin, jotka eivät ole joutuneet huijauksen kohteeksi. Vaikka huijauksen kohteena on elinkeinotoiminta, kuluttajat eivät vältty huijausten kustannuksilta, koska yritykset siirtävät palveluiden ja tuotteiden hinnoissa nämä kustannukset kuluttajille. Viranomaisten toiminnassa huijausten selvittämiseen kuluvat resurssit ovat pois muusta yritysten ja kuluttajien palvelutoiminnasta. Toisena perusteluna voidaan käyttää sitä, etteivät huijaukset suinkaan ole vähenemässä, vaan digitalisoitumisen myötä kyberrikollisuus lisääntyy nopeasti, jolloin kielteiset vaikutukset lisääntyvät ja ulottuvat entistä laaja-alaisemmin yhteiskuntaan.

Huijausten sisällyttämistä yhteiskunnallisiin periaateohjelmiin edistäisi tieto kansantaloudellisista vaikutuksista, kuten esimerkiksi Englannissa on tehty. Näin se asemoisi huijaukset yhteiskuntapoliittisella pelikentällä (Federation of Small Businesses 2013). Huijauksiin kohdistuvan tutkimustiedon tarvetta tukee se, että ne ovat osa sisäistä turvallisuutta. Sisäministeri Paula Risikon mukaan sisäistä turvallisuutta ei tämän päivän monimutkaistuvassa, nopeiden muutosten maailmassa voida ylläpitää ilman eri tieteenalojen tutkittua tietoa (Sisäministeriö 2017). Tutkimustiedon tuottamiseen sisältyy kuitenkin haasteita. Yritysturvallisuuden kehitystä seuraavan kokonaisrikollisuuden osoittimen rakentamisessa on vaikeuksia, sillä vuonna 2010 toteutettua yritysuhritutkimusta ei ole rahoitusongelmien vuoksi kyetty toistamaan.

Huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistäminen

Huijausten torjunnan käytännön toimien perustana on asenteiden muuttuminen ja huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistäminen niin pk-yritysten kuin muiden toimijoiden keskuudessa. Asenneongelman ydin on siinä, että taloudellisesti vähämerkityksiset huijaukset kärsitään monesti oppirahoina, vaikka huijaamista ei pidetä hyväksyttävänä toimintana. Huijareiden toimintalogiikka perustuu osittain juuri siihen, että pienet summat tulevat maksetuiksi, jolloin edellytykset toiminnan jatkumiselle ovat olemassa. Huijausten ”katsomista läpi sormien” edistää se, että huijaukset ovat lainsäädännöllisesti ja yhteiskunnallisesti vaikea ilmiö. Milloin teossa on kyse huijauksesta ja milloin huonosta liiketoiminnasta? Huijauksiin rikosoikeudellisesti puuttuminen saattaa olla vaikeaa. Pk-yritysten näkökulmasta asenteisiin ja käytännön toimintamalleihin vaikuttaa poliisin ja oikeuslaitoksen rooli huijausten vastaisessa toiminnassa. Huijauksen kohteeksi joutuneelle yrittäjälle yhteistyö poliisin ja oikeuslaitoksen kanssa voi olla turhauttavaa.

Huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistämistä voidaan perustella sillä, että yritysten ja elinkeinoelämän rooli korostuu huijausten torjumisessa. Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta (Sisäministeriö 2016b) todetaan, että rikostorjunnan ainoaksi varsinaiseksi priorisointimahdollisuudeksi jää poliisitoiminnan vähentäminen piilorikollisuuden paljastamiseksi. Tällaiset priorisoinnit koskettavat yrityksiin kohdistuvia huijauksia, joista suuri osa on piilorikollisuutta.

Huijausten vastaisen toimintakulttuurin edistämiseksi on toisaalta tärkeää päästä eroon huijauksiin sisältyvästä häpeästä, sillä huijarit pyrkivät sen turvin pääsemään tavoitteisiinsa. Piirre ilmenee esimerkiksi trattaperinässä eli julkisuusuhkaisessa maksukehotuksessa. Yhtäältä tarvitaan asennekasvatusta, joka korostaa huijaamisen epäeettisyyttä ja lainvastaisuutta sekä positiivisia kilpailukeinoja elinkeinotoiminnassa. Huijarit eivät vahingoita ainoastaan välitöntä kohdettaan, vaan välillisesti koko elinkeinoelämää ja suomalaista yhteiskuntaa.

Huijauksia torjuvan oikeuskäytännön ja itsesääntelyn kehittäminen

Huijausten torjuntaa käsittelevää oikeuskäytäntöä on vähän. Huijausten torjunnassa painottuu yksittäisten huijausten torjuminen niiden kohteeksi joutuneen pk-yrityksen tasolla sen sijaan, että huijauksiin puututtaisiin laajemmin yritystoimintaa haittaavina kielteisinä ilmiöinä. Lähestymistapaa voidaan perustella liiallisesta sääntelystä lailliselle yritystoiminnalle aiheutuville ongelmilla.

Voimassaolevan lainsäädännön mahdollistamia huijausten torjuntatapoja voidaan hyödyntää nykyistä tehokkaammin. Elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien etujen valvomiseksi toimiva rekisteröity yhdistys voi esimerkiksi hakea saatavia perivälle elinkeinonharjoittajalle toimintakieltoa markkinaoikeudessa, jos se rikkoo hyvää perintätapaa, antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja maksun laiminlyönnin seurauksista, perii velallisen perustellusti kiistämiä saatavia tai rikkoo trattaperintää koskevia perintälain säännöksiä. Kieltoa voidaan tehostaa uhkasakolla. Samaan aikaan elinkeinoelämän etujärjestöillä on edellytykset joukkokanteen hyödyntämiseen laajoissa huijaustapauksissa. Suomen Yrittäjät on puolustanut jäseniään Directaa vastaan eri oikeusistuimissa.

Oikeudenkäynnin kalleus rajoittaa pk-yritysten edellytyksiä huijausten torjuntaa käsittelevän oikeuskäytännön luomisessa. Suomen Yrittäjillä ja suurimmilla toimialajärjestöillä on parempi asiantuntemus ja taloudelliset resurssit huijausten tuomioistuinkäsittelylle yleisissä tuomioistuimissa ja markkinaoikeudessa.

Oikeuskäytännön rinnalla huijausten vastaisen toiminnan linjauksia voidaan luoda elinkeinoelämän itsesääntelyllä. Keskuskauppakamarin yhteydessä toimivat Mainonnan eettinen neuvosto ja Liiketapalautakunta ovat ulkopuolisista asiantuntijoista koostuvia ryhmiä, jotka tekevät lainsäädännössä tai itsesääntelyssä niille asetettuja tehtäviä ja palveluita. Lautakuntien edut tuomioistuinkäsittelyyn verrattuna ovat nopeus ja taloudellisuus. Heikkous se, ettei lautakuntien ratkaisuja voida panna täytäntöön tuomioiden lailla.

Lainsäädännön muutostarpeiden arviointi ja toteutus

Lainsäädäntö on hidaskäyttöinen huijausten torjuntakeino, sillä uusien säännösten voimaantuleminen vie aikaa. Lainsäädännöllisten tavoitteiden yhteydessä tulee pohtia, mitä oikein halutaan säädellä ja onko sääntely tehokas keino tavoitteiden saavuttamiseksi. Pohdintoja tukee se, ettei lainsäädäntö nykyisellään sen enempää salli kuin aktiivisesti estä huijauksia.

Lainsäädäntöön pohjautuvaa huijausten torjunnan haasteellisuutta kasvattaa se, että entistä suurempi osa huijauksista on lähtöisin maamme rajojen ulkopuolelta. Huijareiden toiminnan vaikeuttaminen kansallisen lainsäädännön keinoin ei riitä, vaan epäkohtia on lähestyttävä globaalisti, vähintään Euroopan unionin tasolla. Euroopan komissio on jo vuosia tähdentänyt yritysten suojelemista huijauksilta. Tarvitaan tehokkaita Euroopan laajuisia sääntöjä, joilla torjutaan sopimattomia menettelyjä ja estetään syyllisten vetäytyminen kansallisten rajojen suojaan.

Vaikka huijausten torjunta lainsäädännöllisin keinoin on hidasta, lainsäädännön muutostarpeiden arviointi on keskeisestä epäterveiden ilmiöiden poistamisesta markkinoilta. Painopisteen tulee tällöin olla asioissa, jotka edistävät huijareiden kiinnijäämistä ja elinkeinoelämän rehellisiä toimintatapoja. Kaupparekisterilain uudistaminen tukee näitä tavoitteita. Lainsäädäntöä on hyvä tarkastella myös siitä näkökulmasta, sisältyykö voimassaolevaan lainsäädäntöön säädöksiä, jotka epätarkoituksenmukaisesti sallivat epärehelliset toimintamallit.

Lainsäädännön muutostarpeiden arvioinnissa tulee huomioida viranomaisten toimivaltuudet ja niihin sisältyvät puutteet huijausten torjunnan näkökulmasta. Keskusrikospoliisin (2013) mukaan internetiä hyödyntävien rikosten torjuntaa haittaa Suomessa se, ettei esitutkintaviranomaisella yleensä käytännössä ole toimivaltuutta tutkia ”verkkopetoksia”. Vain törkeän petoksen tutkinnassa voidaan käyttää telepakkokeinoja, joita ilman tietoverkossa toteutettua rikosta ei pääsääntöisesti voi selvittää. Törkeän petoksen valmistelun kriminalisointia on syytä vakavasti harkita.

Huomiota tulee kiinnittää erityisesti viranomaisten välisen tiedonkulun parantamiseen ja tietojenvaihdon esteiden poistamiseen. Poliisin, oikeus- ja veroviranomaisten välisen tietojenvaihdon esteet pahimmillaan edistävät harhaanjohtavan ja laittoman toiminnan jatkamista.

Koordinoitu toimintamalli huijausten torjuntaan

Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyötä suomalaisten yritysten turvallisuustilanteen parantamiseksi on lisätty viime vuosina. Yhteistyöllä on parannettu tiedonsaantia ja koulutusta turvallisuusriskeistä sekä puututtu yritysten palautteen perusteella lainsäädännössä esiintyviin ongelmiin. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteistyön tuotoksena on laadittu Kansallinen strategia yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi (Sisäasiainministeriö 2012). Strategian tavoitteena on, että suomalaisyrityksillä on edellytykset harjoittaa liiketoimintaansa ilman, että rikollinen toiminta, onnettomuudet ja häiriötilanteet niitä merkittävästi häiritsevät. Strategiassa on tunnistettu kuusi yritysturvallisuuden osa-aluetta, joissa esiintyviin haasteisiin ei ole riittävää yhteiskunnallista vastetta. Yksi osa-alueista on vastapuoli- ja kilpailua vääristävät riskit, jotka syntyvät siitä, että yritys on toiminnassaan erilaisissa sopimussuhteissa toisiin toimijoihin, joilla on vaikutusta yrityksen turvallisuuteen. Näistä strategian valmistelussa keskeisimmiksi on todettu muun muassa villipillinen ja harhaanjohtava toiminta etämyynissä ja yritysten välillä.

Kokonaistilanteen tarkastelu osoittaa, että huijaukset ovat jääneet muun rikollisuuden, kuten harmaan talouden torjunnan varjoon, minkä lisäksi niiden torjunta on pirstaloitunut elinkeinoelämän ja viranomaisten välillä. Huijausten vastaisen toiminnan vaikuttavuutta voitaisiin tehostaa sillä, että elinkeinoelämän edustajilla ja viranomaisilla olisi koordinoitu poikkihallinnollinen toimintamalli huijausten torjuntaan. Koordinoitu toimintamalli auttaisi tuottamaan tutkittuun tietoon perustuvan tilannekuvan huijausten määrästä, laadusta ja seurauksista sekä perustamaan huijausten vastaiset toimenpiteet yhteiseen uhkakuvaan. Järjestäytymistä huijausten vastaisessa toiminnassa perustelee myös se, että huijarit edustavat entistä useammin hyvin organisoitua, ammattimaista rikollisuutta.

Huijausten torjunnan koordinoitulla lähestymistavalla olisi luonnollinen kytkentä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaan (Valtioneuvosto 2016) ja toimenpideohjelmaan (Sisäministeriö 2016a). Yhtymäkohtia löytyy myös keväällä 2017 valmistuvaan sisäisen turvallisuuden strategiaan sekä oikeusministeriön yhteydessä toimivan Rikoksentorjuntaneuvoston toimintaan.

LOPPUSANAT

Huijaukset kytkeytyvät harmaaseen talouteen, mutta sen sijaan tulisi puhua mustasta taloudesta. Harmaalla taloudella tarkoitetaan muuten laillista liiketoimintaa, mutta siitä ei makseta lakisääteisiä maksuja tai veroja, kuten ennakonpidätystä tai sosiaaliturva- ja eläkemaksuja. Huijaamiseen perustuvassa liiketoiminnassa ei välttämättä ole kyse lainkaan laillisesta toiminnasta, vaan rikollisesta yritteliäisyydestä.

Kotimaisen toiminnan rinnalla huijaukset kansainvälistyvät nopeaa vauhtia. Elinkeinoelämän ja viranomaisten ulkomaisten yhteistyötahojen toiminnan seuraaminen antaa viitteitä ennemmin tai myöhemmin suomalaisten yrittäjien ongelmaksi tulevista huijauksista. Suomen kieli suojelee jossain määrin suomalaisia pk-yrityksiä huijauksilta, mutta liialliseen turvallisuudentunteeseen ei ole varaa. Kieli on huijauksissa käytettävä työkalu, jonka virheet ovat helposti korjattavissa.

Huijausten torjunta on pitkäjänteistä toimintaa. Tietyissä huijaustyypeissä tuloksia saavutetaan nopeilla toimenpiteillä, mutta monissa tapauksissa huijausten torjunnassa saavutetaan parhaat tulokset, kun kyetään ymmärtämään huijauksissa hyödynnettävät toimintamallit. Huijausten vastaisen toiminnan kulmakiviä on sen analysoiminen, miten yritykset ja yrittäjät lankeavat huijauksiin. Minkälainen merkitys kiireellä, harjoittelijoiden toiminnalla, henkilökunnan tietämykseen sisältyvillä puutteilla, hyväuskoisuudella ja inhimillisillä virheillä on huijausten onnistumisessa? Käyttätymistaloustiede tarjoaa monenlaisia työkaluja huijausten torjuntaan, sillä se osoittaa inhimillisessä käyttäytymisessä piileviä heikkouksia. Huijaukset ovat itse asiassa integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan sekä yritysten ja kuluttajien toimintaan siinä määrin, että huijausten vastaisen toiminnan lähtökohdan tulisi olla perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Huijarit käyttävät hyväkseen kansallisen lainsäädännön eroavaisuuksia etsiessään parhaita toimintaympäristöjä. Huijausten torjunnan käytännön toimenpiteiden tulisi johtaa siihen, että Suomi olisi huijauksille kannattamaton toimintaympäristö. Huijausten vastaisten toimenpiteiden ja niihin sisältyvän rikostorjuntaketjun tulisi olla sen tasoisia, että kotimaasta ja ulkomailta toimiville huijareille välittyisi viesti, ettei suomalaisia yrityksiä kannata huijata. Huijausten torjunnassa tulisi tämän vuoksi seurata muiden maiden vastaavia toimenpiteitä ja niiden vaikutusta siihen, miten huijaukset toteutuvat Suomessa.

LÄHTEET

Asiantuntijahaastattelut

Suomen Yrittäjät	Tiina Toivonen Ville Kukkonen Atte Rytönen Julia Ahlfors Lotta Tammelin	lainsäädäntöasioiden päällikkö lainopillinen asiamies lainopillinen asiamies lakineuvoja tiedottaja
DHS Oy Audit Partners	Matti Rinne Risto Immonen	johtava asiantuntija johtava asiantuntija
Elinkeinoelämän keskusliitto	Mika Susi	johtava yritysturvallisuusasiantuntija
Keskuskaupakamari	Minna Aalto-Setälä	lakimies
Helsingin seudun kaupakamari	Marko Silen Mika Lahtinen	johtaja lakimies
Finanssialan Keskusliitto	Risto Karhunen	johtaja
Verohallinto	Juha Kuusala	ylitarkastaja
Työ- ja elinkeinoministeriö	Petra Tarjanne	neuvotteleva virkamies
Etelä-Suomen aluehallintovirasto	Marko Peltonen Timo Korhonen Leena Lehtonen	elinkeinovalvontayksikön päällikkö ylitarkastaja ylitarkastaja

Kirjalliset lähteet

Euroopan komissio 2015. Käyttöopas. Pk-yrityksen määritelmä. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

The Fédération des Experts Comptables Européen 2005. How SMEs can reduce the Risk of Fraud. Limiting Fraud Risk -What SMEs can do. November 2005. [Viitattu 20.3.2017]. <http://www.cpaireland.ie/docs/default-source/business-resource/fee---how-smes-can-reduce-the-risk-of-fraud.pdf>.

Federation of Small Businesses 2013. Cyber security and fraud: The impact on small businesses. [Viitattu 20.3.2017]. http://www.fsb.org.uk/LegacySitePath/frontpage/assets/fsb_cyber_security_and%20_fraud_paper_2013.pdf.

Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014. Hakemistopalveluyritykset poliisille tehdyissä tutkintapyynnöissä. Asiantuntijakirjoitus 7/2014. [Viitattu 20.3.2017]. <http://www.vero.fi/fi-FI/content/21531/9509>.

- Helsingin seudun kauppakamari 2010. Taloustaantumien vaikutukset yritysten kilpailukykyyn vaikuttavaan rikollisuuteen 2010. Helsinki.
- Helsingin seudun kauppakamari 2016. Yrityksiin kohdistuvat kyberuhat 2016. [Viitattu 20.3.2017]. http://helsinki.chamber.fi/media/filer_public/ae/a7/aea76c12-c030-4769-ae3e-19c479d222b0/yrityksiin_kohdistuvat_kyberuhat_2016_naytto.pdf
- Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari 2012. Yritysten rikosturvallisuus 2012: Riskit ja niiden hallinta. Toukokuu 2012. [Viitattu 20.3.2017]. http://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2012/01/Yritysten_rikosturvallisuus_2012-.pdf
- Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari 2008. Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. Huhtikuu 2008. [Viitattu 20.3.2016]. <http://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2011/12/Yritysten-rikosturvallisuus-2008.pdf>
- Keskusrikospoliisi 2013. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuva 2013. Petosrikollisuus mukaan lukien vilpillinen ja harhaanjohtaja markkinointi.
- McAfee 2013. The Economic Impact of Cybercrime and Cyber Espionage. Center for Strategic and International Studies. July 2013. [Viitattu 20.3.2017]. <http://www.mcafee.com/mx/resources/reports/rp-economic-impact-cybercrime.pdf>
- Metropolitan Police Service 2014. The Little Book of Big Scams – Business Edition. [Viitattu 20.3.2017]. http://www.met.police.uk/docs/little_book_big_scams_business_edition.pdf
- National Fraud Authority 2012. National SME Fraud Segmentation 2012. [Viitattu 20.3.2017]. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/118453/sme-fraud-segmentation.pdf
- Salmi, V. 2011a. Johdanto. Teoksessa V. Salmi & M. Lehti & A. Keinänen Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki.
- Salmi, V. 2011b. Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden esiintyvyys, piirteet ja riskitekijät. Teoksessa V. Salmi & M. Lehti & A. Keinänen Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki.
- Sisäasiainministeriö 2012. Liiketoimintaa turvallisesti – kansallinen strategia yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 30/2012. Helsinki. [Viitattu 20.3.2017]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-769-8>.
- Sisäasiainministeriö 2013. Liiketoimintaa turvallisesti – kansallinen strategia yritystoiminnan turvallisuuden parantamiseksi. Vuosiraportti 2013. Helsinki. [Viitattu 20.3.2017]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-876-3>.
- Sisäministeriö 2016a. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma vuosille 2016–2020. 7.6.2016. [Viitattu 20.3.2017]. <http://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Harmaan+talouden+torjuntaohjelma+vuosille+2016-2020>.
- Sisäministeriö 2016b. Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Sisäinen turvallisuus. [Viitattu 20.3.2017]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-085-8>.
- Sisäministeriö 2017. Ministeri Risikko: Tutkittua tietoa tarvitaan päätöksenteossa. Mediatiedote 11.1.2017. [Viitattu 20.3.2017]. http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ministeri-risikko-tutkittua-tietoa-tarvitaan-paatoksenteossa.
- Suomen Yrittäjät 2016. Yksinyrittäjäkysely. [Viitattu 20.3.2017]. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yksinyrittajakysely_2016.pdf
- Tilastokeskus 2016a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus, 2016, 3. vuosineljännes. Suomen virallinen tilasto. Oikeus 2016. Helsinki. [Viitattu 20.3.2017]. http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2016/03/rpk_2016_03_2016-10-18_fi.pdf
- Tilastokeskus 2016b. Yritykset 2015. [Viitattu 20.3.2017]. http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_yritykset.html
- Tuoesmäki, T. 2010. Harhaanjohtava markkinointi yrittäjien välisessä luetteloilmoitusmyynnissä. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Liiketalous/ Julkistalouden ja juridiikan suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. [Viitattu 31.1.2017]. <https://publications.theseus.fi/handle/10024/21746>
- Valtioneuvosto 2016. Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi 2016–2020. 28.4.2016. [Viitattu 20.3.2017]. <http://vm.fi/paatos?decisionId=0900908f804bd934>.
- Valtioneuvoston kanslia 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011. [Viitattu 20.3.2017]. <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=3604>.
- Valtioneuvoston kanslia 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki. [Viitattu 20.3.2017]. <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=6405>.
- Yritysturvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä 2014. Yrityksiin kohdistuva tietoverkkorikollisuus. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekatsaus nro 15. 20.5.2014. [Viitattu 20.3.2017]. https://ek.fi/wp-content/uploads/Tilannekuva_kevat_2014.pdf

LIITTEET

Liite 1. Tledote

KKV selvittää pk-yrityksiin kohdistuvien huijausten vaikutuksia

2.11.2016

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) on käynnistänyt selvityksen siitä, millaisia vaikutuksia pk-yrityksiin kohdistuvilla huijauksilla on yritysten toimintaan ja kilpailun toimivuuteen. Selvityksen yhteydessä KKV on avannut verkkosivuilleen kyselyn, jolla kerätään pk-yritysten kokemuksia huijauksista ja niiden seurauksista.

Huijaukset hankaloittavat elinkeinotoimintaa ja yritysten toimintaedellytyksiä vaikuttaen näin myös markkinoiden kilpailuolosuhteisiin. Erityisen ongelmallisia huijaukset ovat kuitenkin pienille yrityksille. Niillä on usein suuria yrityksiä vähemmän asiantuntemusta ja keinoja havaita huijauksia ja saada huijauksissa menettämiään varoja takaisin.

Huijauksista ei ole mahdollista päästä kokonaan eroon, mutta kilpailuhaittojen vähentämiseksi on tärkeää etsiä keinoja huijausten ehkäisemiseksi. Tämän työn tueksi KKV on käynnistänyt selvityksen, jossa analysoidaan huijausten kohteeksi joutuvien pk-yritysten toimintamahdollisuuksia elinkeinotoiminnan ja kilpailun näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, minkälaisen huijausten kohteeksi pk-yritykset ovat joutuneet, minkälaisia seurauksia huijauksista on pk-yrityksille aiheutunut ja miten pk-yritykset ovat vaikeuksista selvinneet. Lisäksi tarkastellaan, millaisia vaikutuksia huijauksilla on yritysten väliseen kilpailuun.

Selvitys perustuu kirjallisuuteen, tilastoihin, asiantuntijahaastatteluihin ja toimialajärjestöille tehtävään kyselyyn. Lisäksi KKV:n verkkosivuilla on pk-yrityksille oma kyselynsä, jolla kerätään tietoa siitä, millaisia huijauksia yritykset ovat kohdanneet ja millaista apua ne ovat saaneet tai olisivat tarvinneet huijauksen kohteeksi jouduttuaan. Selvityksen on tarkoitus valmistua helmikuussa 2017.

Kysely löytyy osoitteesta kkv.fi/huijauskysely ja se on auki 30.11.2016 saakka.

Lisätietoja: erikoistutkija Helena Tuorila, p. 029 505 3653, etunimi.sukunimi@kkv.fi

